

Zeth Höglund
Hjalmar Branting

Folket i Bilds Förlag 1949



Oljemålning av Richard Bergh

Denna skrift, som utgör en kort sammanfattning av författarens 1929 utgivna arbete *Hjalmar Branting och hans livsgärning*, gavs ut 1949 i serien *Banérförare* som redigerades av en kommitté med representanter från ABF, LO; SAP, SSU och Folket i Bilds Förlag. Se även [Kata Dalström](#), av Mauritz Västberg, från samma serie.

Ett svärd, en eld, en fana.

Ett svärd, en eld, en fana.
Hjalmar Branting.

Redan i namnets metallklang låg en symbol av den kampens man han skulle bliva.

Som svärdsklang brusar hans namn genom vår historia i modärn tid.

Han var hövdingen för arbetareklassen. Han blev ledaren för hela vårt folk. Han gav ära åt sitt parti i Internationalen, åt sitt fädernesland i folkförbundet.

Hans mäktiga kämpagestalt motsvarades av en andlig kraft, vilja, målmedvetenhet och karaktär, som skapade hans enastående ställning.

Under en mansålder står Hjalmar Branting i spetsen för svensk arbetarörelse. Han är dess banbrytare både på det politiska och fackliga området. Han gav den en fast teoretisk grund. Han lärde den sammanhållning och solidaritet. Han lärde den taktikens konst. Han utformade den till en bred social demokrati. På 40 år växte den, huvudsakligen genom honom, från intet till en folkmajoritet.

I sin ungdom inspärrades han som en förbrytare på Långholmen för sin samhällskritiska verksamhet. På sin ålderdom stod han tre gånger i spetsen för socialdemokratiska regeringar. Vilken väldig samhällsomdaning hade icke skett under denna tid och genom den rörelse han företrätt!

En eld var denna rörelse — en väldig låga av den lidelse för sanning och rätt, som bodde i Hjalmar Brantings själ. Elden renar. Den brände till aska det ruttna gamla. Elden värmer. Den tände otaliga sinnen till hänförd tro på socialismen. Elden lyser. Den visade med strålande ljus vägen till en bättre värld. Den gudamakt, som bor i elden, gav sin styrka åt arbetareklassens strid.

Hjalmar Branting höjde den röda fanan som samlingstecknet i denna kamp. Den blev ett med hans eget namn. Den röda fanan bar blodets, hälsans och livets färg, den var den internationella rörelsens symbol. Men genom demokratins seger erövrade Branting åt arbetareklassen även den blågula fanan. Internationalismen förenades med patriotismen. Viljan till fred och arbete för folkförbrödring blir ett med sann fosterlandskärlek. Detta var ett mål, som alltid besjälade Hjalmar Brantings strävan.

Hans liv är fängslande som arbetarörelsens eget stora drama. Det är dåd och dröm, nederlag och segrar, ett liv utan rast eller ro. Ständigt framåt — så är hans ödes bud. Det gäller mänsklighetens framtid.

Ett svärd, en eld, en fana: Hjalmar Branting.

Arbetareklassen växer. Kampen begynner.

Hjalmar Branting växte upp till yngling och man vid en tidpunkt, då den industriella utvecklingen tog fart i vårt land och därmed också industriarbetarnas antal hastigt ökades. Maskinindustri hade vi nästan från århundradets början och även andra industrier fast av ringa mått. Först på 1860- och 70-talen kommer ett väldigt uppsving för våra järnbruk och sågverk, för textilindustrin, tändsticksindustrin, sockerindustrin och åtskilliga andra industrigrenar, och denna blomstring främjas kraftigt genom den samtidigt pågående utvecklingen av kommunikationsväsendet, framför allt byggandet av järnvägar. Hantverket börjar vika för den industriella produktionen. Näringsfrihetens införande (1846 och 1864), aktiebolagsbildandet och bankväsendets uppkomst påskyndar denna utveckling, som medför en snabb klassförskjut-

ning. Medan under århundradets första hälft ungefär 300 000 människor beräknades leva av industriella yrken i vårt land, var motsvarande siffra år 1870 mer än fördubblad och utgjorde 1880 något över 800 000, varefter denna förändring fortsätter i än snabbare tempo. Jordbrukets arbetare flytta över till industrin. Brukssamhällen och städer växa. Samtidigt undergår handeln, både inrikes- och utrikeshandeln, ett lysande uppsving.

Å ena sidan bildas nu en allt rikare och mäktigare borgarklass, å andra sidan en allt större och rättslösare arbetareklass. Fattigdom och nöd var redan tidigare det stora flertalets lott. Sådana varor som vete, kött, socker, smör, kaffe och te utgjorde lyx för massan av folket. Födan bestod av potatis, råg, korn, sill och något litet fläsk samt brännvin. Bostäder och kläder var de uslast möjliga. Under industrialismens första tid blev läget ännu sämre. Ty nu tillkom en absolut osäkerhet i existensen som industriarbetarens öde. Möjligheten av avsked och arbetslöshet hängde över honom, fattigstugan väntade honom på ålderdomen, arbetstiden var lång och godtycklig — i regel 12 timmar — hustru och barn tvingades in i förvärvsarbetet.

Till detta ekonomiska slaveri kom en politisk rättslöshet. Endast 6 procent av befolkningen hade rösträtt till andra kammaren, och denna kammars makt var därtill begränsad genom första kammaren, som valdes på grundval av en 100- gradig röstskala i städerna och 5 000-fyrskala på landsbygden, alltså en rösträtt efter inkomst och förmögenhet! Samhällets ledning behärskades helt av de ”övre tio tusen”.

Svaga och trevande framträdde de första ansatserna att råda bot på de sociala missförhållandena. Liberala bildnings- och reformföreningar funnos i mitten av århundradet men deras inflytande var ej stort. Kravet på en demokratiserad författning och rösträttens utvidgning framfördes med skärpa av borgerliga liberaler. Den store politikern Sven Adolf Hedin skrev redan 1868: ”Någon tvekan om nödvändigheten av det i nuvarande censusbestämmelser uttryckta penningavguderiets fullständiga undanröjande läser ej kunna hysas av någon verkligt frisinad, ej heller någon farhåga för följderna därav.” Men Adolf Hedin, som dog först 1905, fick ej uppleva den allmänna rösträttens seger i vårt land. Motståndet var för hårt och de demokratiska krafterna ännu för svaga, innan arbetareklassen hunnit organisera sin kamp mot fåväldet.

Socialistiska idéer hade nog skymtat sporadiskt i svensk litteratur före 80-talet. Århundradets störste svenske författare före August Strindberg, C. J. L. Almqvist, hade redan 40 år tidigare i skönlitterär form skildrat utopisk fransk socialism. Och det märkliga inträffade, att Karl Marx' och Friedrich Engels' Kommunistiska manifestet i allt väsentligt översattes till svenska redan 1848 av Per Götrek. Rådmannen i Malmö Nils Herman Quiding utgav 1871-76 en bok, kallad Slutlikvid med Sveriges rikes lag av Nils Nilsson Arbetskarl, som var besläktad med franska utopisters samhällsideal och som en tid påverkade bl. a. August Strindberg. Men dessa och liknande verk nådde blott ut till en mycket begränsad krets och tanken på att skapa ett politiskt parti för att förverkliga socialistiska idéer var ännu icke väckt.

Även den fackliga rörelsen till skydd för arbetarnas ekonomiska intressen kom blott småningom i gång. Typografiska föreningen, som bildades 1846 och räknas som vår första fackförening, var från början mera en bildnings- och sällskapsförening än en fackförening i nutida bemärkelse. Först på 70- och 80-talen får fackföreningsrörelsen någon fart. Men spontana strejker av oorganiserade ägde stundom rum, där arbetarnas nödläge var alltför outhärdligt. Särskilt ryktbar är den stora Sundsvallsstrejken 1879. En godtycklig och hård lönenedsättning framkallade denna strejk av 5 000 oorganiserade sågverksarbetare. De förhöll sig absolut fredligt. Icke desto mindre kvävdes strejken genom militärt ingripande, åtföljt av massvräkningar av de strejkande och häktningar med efterföljande domar för ”lösdriveri”.

Sundsvallsstrejken är den stora, dramatiska inledningen till den svenska arbetarörelsen. För de härskande var den — som landshövding Curry Treffenberg uttryckte det — ”ett brott mot både gudomlig och mänsklig ordning”; för arbetareklassen skrev den i blod nödvändigheten att genom facklig och politisk organisation hävda sin rätt till en människovärdig existens.

Den unge Branting blir socialist.

August Strindberg, som i sin berömda ungdomsroman Röda rummet — utkommen 1879 berör Sundsvallskonflikten med utpräglad sympati för de strejkande, spådde till sist i denna bok, att den dåtida reaktionen ”kommer troligen att sluta med socialism”.

Strindberg skulle bli sannspådd i sin profetia. Redan vid denna tidpunkt satt en ung student i Stockholm på sin studiekammare mest sysslade med Marx' och Lassalles skrifter för att väpna sig teoretiskt för sitt kommande livsverk: Hjalmar Branting. Han var då endast 19 år gammal, och ehuru tidigt utvecklad kunde han knappast ännu framträda som samhällsreformator och initiativtagare till en socialdemokratisk rörelse! Det blev i stället skräddaren August Palm, som två år senare skulle ge den första signalen i vårt land till bildandet av en sådan rörelse.

August Palm hade i sin ungdom vistats en längre tid i Tyskland och Danmark och tagit starka intryck av de därstädes sedan 1860- och 70-talen redan existerande socialdemokratiska arbetarepartierna. Han höll sina första föredrag i Malmö den 6 november 1881 och i Stockholm annandag jul samma år, och mötena antogo på hans förslag ett uttalande med maning till Sveriges arbetare att stifta ”en allmän svensk arbetareförening med det föremål att tillvarataga arbetarnas politiska och sociala intressen”. Följande år startade Palm en tidning Folkviljan, som utkom oregelbundet under tre år och från den 25 sept. 1885 ersattes med Social-Demokraten (nuvarande Morgontidningen.)

August Palm bereste under dessa år landet som en ivrig agitator och väckare, och han utsådde mångt frö till eftertanke i dittills nedtryckta och slöa arbetarsinnen. Han ägde en populär talekonst, en flödande humor och ett drastiskt uttryckssätt, som ytterligare förstärktes genom den svensk-danska jargong han förvärvat under sin vistelse i broderlandet. Palm var beundransvärd under denna svåra tid. Han offrade bokstavligen allt för sin sak. Han trotsade fattigdom, pressens hån, myndigheternas förföljelse, massornas likgiltighet, den inre tvedräkten bland de få anhängarna under de första åren. Han var i sanning en banbrytare. Däremot ägde han icke de egenskaper, som kunde dana en socialdemokratisk ledare: de teoretiska insikterna, den politiska kunskapen och den samlande personligheten. Därför trädde Hjalmar Branting snart i förgrunden för den unga socialistiska rörelsen.

Hjalmar Branting var född den 23 november 1860 — jämnårig med tvenne andra berömda svenska politiker: Karl Staaff och Carl Lindhagen. Både från fädernet och mödernet tog han utmärkta egenskaper i arv. Hans far, professor Gabriel Branting, var den främste lärjungen till den svenska gymnastikens grundläggare Per Henrik Ling vars verk han fullföljde. Han var en mångsidigt begåvad man, vars åsikter emellertid ofta framkallade häftig opposition, men han ryggade aldrig tillbaka för striden. Han yttrade en gång: ”Den kämpar säkrast, som kämpar lugnt, som besinnar sitt mål och rätt handlar, utan att villas eller tillbaka-trängas av illviljan eller det skeva gycklet, utan att se på egen vinst och upphøjelse. Handlingen ensam ger växt efter sin art av sanning eller falskhet.” Denna gyllene ledtråd för hans egen verksamhet var också som ett motto över Hjalmar Brantings liv. Hans mor, Emma av Georgi, var även hon en ovanlig människa fast av helt annan typ än fadern. Hon var en mild och melankolisk drömmare, och även dessa drag förenades hos sonen med faderns utåtvända och stridbara läggning.

Student redan 1877 fick han högsta betyget i svenska språket för en uppsats i ämnet Vilken betydelse har våra dagars livligare samfärdsel för folkens andliga och materiella liv? Denna uppsats hävdade i värtaliga ordalag samfärdselns betydelse för att sammanknyta de olika nationerna med varandra i en internationalism, som i förening med vetenskapen en gång skulle förverkliga den franska revolutionens ryktbara ord: frihet, jämlikhet, broderskap. Man skönjer här första gången konturen av den blivande internationalisten och socialisten

Branting. Den redan här framträdande grundsynen i hans samhällsåskådning blev under tidernas alla skiften oförändrad.

Mycket tyder på, att Hjalmar Branting redan under sina första studentår, som han närmast ägnade åt astronomiska studier, förvärvat en kulturradikal och socialistisk åskådning. Intressant är, att han under en resa till Ryssland 1878 synes ha fått hemliga polisens uppmärksamhet på sin person; i ett anonymt brev till familjen varnades han för att på nytt fara dit. Han hade tydligen varit för frispråkig vid sina samtal med ryska kamrater. Från den tiden var han de ryska revolutionärernas vän. Som uttryck för hans stämning efter denna episod kan nämnas, att han uppkallade sin segelbåt efter den berömda nihilisten Sofia Perovskaja.

Hjalmar Branting väcker första gången en viss offentlig uppmärksamhet genom en politisk demonstration på myndighetsdagen. Den föranleddes av en strid som just då uppkommit kring det av den kulturradikale läkaren Anton Nyström grundade och ledda Arbetareinstitutet. Stadsfullmäktige hade avslagit ett av Adolf Hedin väckt förslag om kommunalanslag till institutet, och under debatten i fullmäktige blev Anton Nyström utsatt för våldsamma angrepp från reaktionärt håll. Det igångsattes en insamling för institutet och en sympatirörelse för dess föreståndare; en ung studerande i Uppsala skänkte 3 000 kr. till ändamålet. Denne yngling var Hjalmar Branting. Han skulle de närmaste åren komma att offra mycket mer för sina idéer.

Branting studerade vid denna tid i Uppsala, där han träffade och samarbetade med en rad ungdomar — kretsen kring föreningen Verdandi — av vilka många sedermera skulle göra sig gällande som politiker, författare eller vetenskapsmän: Karl Staaff, David Bergström, Mauritz Hellberg, Gustav av Geijerstam och ej minst den livet ut kulturradikale samhällskritikern och konsekvent demokratiska Knut Wicksell — för att blott nämna några få av denna betydande krets. Emellertid kände han en allt starkare kallelse till den politiska kampen. Ehuru han hade en lysande vetenskaplig begåvning var hans samvetes bud ännu starkare, att han måste ägna sig åt en samhällsomdaning som skulle avskaffa fattigdomen och nöden. Hans inre konflikt erinrar om den grekiske tänkaren Anaxamines, som sade om sig själv: ”Hur skulle jag kunna intressera mig för stjärnornas hemligheter, då jag ständigt har för ögonen döden och trälldomen?” Han kunde icke uthärda den andliga död och den sociala trälldom, som vanärade hans fädernesland. Han gjorde sitt val och han behövde icke ångra det, ty han valde det större kallet, när han beslöt att ägna sitt liv åt demokratin, åt arbetareklassen, åt socialismen.

Det var ett stort avgörande, som skedde den gången, när Hjalmar Branting tog detta steg vi se det bäst nu i historiens ljus, vad det betydde. Visserligen har han icke skapat den svenska socialdemokratiska arbetarörelsen; den hade kommit till även utan honom, ty den drevs fram av den ekonomiska och politiska utvecklingens krafter. Men säkert är, att den ingalunda skulle ha varit lika stark, lika sund, lika långt framme, om den icke haft lyckan att tidigt och under sitt svåraste skede, sin barndom och ungdom, få en ledare av den intellektuella resning och den karaktärens lödighet, som utmärkte Hjalmar Branting. Och detta steg var en personlig insats av hög moralisk kvalitet. Om en ung akademiker i våra dagar sluter sig till arbetarörelsen, så kostar det ingenting och är intet-personligt offer. Men på 1880-talet var det icke så. Att vara socialist och därtill överklassare, det var att ha kommit riktigt på dekis, själva ordet socialist var ett skällsord, varmed man gärna förstärkte uttrycken buse eller djävul.

Hur socialismen vid denna tid framstod i allmänhetens ögon, det har Strindberg på sitt drastiska sätt en gång skildrat så: ”den var ett rött skynke, för vilket hyrkuskhästarna skyggade, en falsk fyr på vilken rovgångarna icke vågade styra, en hop okynniga pojkar, en skara mordbrännare och en tjuvliga som ville dela”. När en student, trotsade dessa vanbilder av socialismen, gick till arbetarna, så betydde det att riva alla broar bakom sig. Det innebar att utsätta sig för det vildaste hat från borgardömet och dess representanter. ”Kampen mot sådana motståndare” — skrev en gång den på sin tid kände och populäre författaren Sigurd (Hederstierna) i Smålandsposten — ”föres lämpligast med gallerfönster och handklovar; varje

annan argumentation är härvidlag nästan under hyggligt folks värdighet”. I den andan förde stora delar av de borgerliga sin kampanj mot den framträdande socialdemokratin och dess män. Hjalmar Branting skulle länge förbli varg i veum.

”Ett jättearbete att utföra.”

År 1883 inträder Branting i den av vänstermannen och fredskämpan K. P. Arnoldson startade dagliga tidningen Tiden. Den stod politiskt den store demokraten Adolf Hedin nära men var starkare antimilitaristisk, och den sökte anknytning till den spirande arbetarörelsen, som den från början ägnade en välvillig uppmärksamhet. Bland tillfälliga medarbetare märktes August Strindberg, med vilken Branting redan tidigare knutit vänskapsförbindelse och som han nu uppmuntrade att skriva i Tiden. Strindberg lämnade också värdefulla bidrag och fick i gengäld ett kraftigt stöd i denna tidning för sitt författarskap. Branting anmälde åtskilliga av hans böcker och teaterpjäser. I en recension av Strindbergs märkliga diktverk *Sömngångarnätter* finner man följande intressanta programmatiska uttalande av Branting:

”Vi ha ett jättearbete att utföra: nedbrytandet av det, som, ruttnande och multnat, stänger vägen för folket till sanning och frihet. För de släkten, som komma efter oss, hava vi att bryta väg genom fördomarnas, genom samfundslögnernas hinder. Och ingenting är så heligt, att det icke får underkasta sig kritikens skarpa belysning. Religionen, konsten, vetenskapen, alla skola de fram och försvara sin plats och sitt gagn, om de det kunna.”

Detta kritiska samhällsprogram var en återspeglning av de idéer på det andliga området som moderna tänkare och forskare, sådana som Buckle och Stuart Mill i England, Feuerbach och Strauss i Tyskland, Comte i Frankrike och andra fört fram för en sann och fördomsfri upplysning och för en förnuftig samhällsordning. I Norden var den danske kritikern Georg Brandes en glänsande vapendragare för de moderna radikala kulturströmningarna i Europa; bland skönlitterära författare var fransmannen Emile Zola det stora namnet, vars böcker redan i mitten av åttitalet fingo spridning också på svenska; och norrmannen Henrik Ibsen bidrog med sina djärva dramer att torpedera tron på det bestående och att undergräva lögnen i den enskildes liv och i samhället.

Men Branting ville i Tiden gå betydligt längre än denna, trots allt, borgerliga kulturradikalism. Sedan han blev redaktör och praktiskt taget ägare till tidningen år 1885, fick den en betydligt rödare färg. Brantings marxistiska åskådning kom nu till uttryck i ofta skarpt tillspetsade satser. ”Klassamhället måste kastas över ända, och jämlikhetens samhälle träda i dess ställe. Och det skall falla, så visst som det arbetande folkets makt, då det en gång känner sin styrka, är överklassens oändligt överlägsen”, — i sådana sentenser utvecklade han sin socialistiska tro. Tidningen blev även en energisk agitator för fackföreningsrörelsen, vars betydelse och historia i en rad andra länder uppvisades i en lång artikelserie. I politiska frågor intog tidningen en demokratisk och socialreformatorisk ståndpunkt. I författningsfrågan kämpade den ej blott för allmän rösträtt, den lade också i dagen republikanska sympatier. Den var vidare ett antikyrkligt och frihandelsvänligt språkrör. I unionsfrågan kämpade den för Norges likaberättigande med Sverige i alla gemensamma angelägenheter. ”Vi tro” — skrev han träffande — ”att sann patriotism bäst står tillsammans med aktning även för andras rätt”. I försvarsfrågan motsatte han sig värnpliktens utsträckning till — 48 dagar, ett projekt som, hette det ”väckte ett anskri av förbittring inom nationen”. Minnesvärt är vidare Brantings förord för samverkan mellan arbetare och bönder; de sistnämnda hade då i sin ledning den gedigne demokraten Carl Ifvarsson. I litteratur, teater och konst representerade Tiden de nya, realistiska och tendensiösa strömningarna med Strindberg som fana. Tidningen redigerades över huvud i en frisk, offensiv anda; inte minst läskande voro Brantings förträffliga ledareöversikter från riksdagen.

Viktigast var dock den propaganda, som Branting drev för bildandet av ett särskilt politiskt arbetareparti, nog starkt att tilltvinga sig en självständig plats vid sidan av de andra partierna och att så småningom skaffa sig inflytande på lagstiftningen. Arbetarna borde icke längre, skrev han, nöja sig med att endast vara det liberala partiets svans. Dock underströk han, att det i tider av reaktion krävdes samverkan med liberalerna, men det skulle vara ett bundsförvantskap mellan likställda parter, icke arbetarnas underkastelse utan alla villkor under liberala storborgares ledning.

Det blev emellertid ohållbart för Branting, trots stora personliga offer, att upprätthålla Tiden. Den borgerliga läsekretsen försvann nästan alldeles, och arbetarnas efterblivenhet var ännu för stor för att tidningen skulle få tillräckligt stöd från det hållet. Och sedan August Palm startat Social-Demokraten måste Tiden nedläggas i början av 1886. Den hade dock under sin korta levnad mäktigt bidragit till den begynnande fackliga och politiska samlingen av den svenska arbetareklassen och på ett lysande sätt fyllt denna sin mission.

Hövdingen och hans hustru.

Hur såg han ut, den yngling som snart skulle framträda som den svenska arbetarerörelsens ledare?

Det finns en bild av den unge Hjalmar Branting, kanske poetiskt idealiserad men ändå nog så intressant. Den har givits av Ellen Key och skildrar Branting sådan hon såg honom vårvintern 1876, då han alltså var 15 år gammal. Ellen Key gick då på professor Gabriel Brantings gymnastik. ”Var gång han blixtrade förbi” — skriver hon ”påmindes jag om de gestalter av unga ärkeänglar, i och med vilka renässansens konstnärer förhärligat ynglingaskönheten. Ingen av dessa konstnärer kunde fått en bättre förebild till en S:t Mikael — Mikael med svärdet i ena handen och domens vågskål i den andra — än denne spenslige gosse med det bleka, av yvigt rågblont hår omramade anletet, ett anlete vars rena fasta drag skulle verka stränga, om ej ett par drömfyllda, gråblå ögon under mörka bryn och ögonhår mildrat det unga ansiktets djupa allvar.”

Så långt Ellen Keys måleriska porträtt av 15-åringen. Men redan tre år senare var samme yngling förvandlad till en ung man med kortklippt hår, yvigt skägg och buskiga ögonbryn. Ännu något år och Hjalmar Branting stod där färdig sådan han blev känd under de följande årtiondena: stor och kraftig, bredaxlad och friskhyad, ett manligt vackert huvud med tjocka krigarmustascher och en allvarlig vemodsfull blick, i allo en praktfull typ för en svensk folkhövding. Kom därtill så den välklingande, sympatiska stämman, som i en jämn, bred, lugn flod lät talets perioder flyta fram, så må väl kunna sägas, att naturen givit honom de yttre företräden, som lyckligt harmonierade med hans inre förutsättningar för den kommande livsuppgiften: han hade fått hövdingens gestalt lika väl som hövdingens själ.

Hur han, några år senare, verkade till det yttre och inre på en så utomordentligt sensibel poet som Gustaf Fröding, får man till livs i ett brev till skaldens syster Cecilia Fröding: ”Det är få personer, som jag sätter så stort värde på som denne 'socialistbuse'. (Sigurds uttryck.) Han bemödar sig visserligen att se så underklassmässig ut som möjligt — går i grova kläder och har tufsats till sina mustascher. Men sin fina näsa, sin intelligent och finkänsliga blick och sin karakteristiska panna kan han inte demokratisera — lika litet som han kan amputera bort sina stora kunskaper och sin stora begåvning. Han är anmärkningsvärt mildsint i sina omdömen om människor, även om sin värsta motståndare, och ingalunda ensidigt politisk.”

Detta porträtt ger onekligen en intressant och efter allt att döma också en sann bild av sitt föremål.

Hjalmar Branting gifte sig 1884 med Anna Jäderin, tidigare gift med löjtnant G. V. von

Kraemer. Hon var en betydande författarinna och en kvick och spirituellt journalist. Hennes teaterrecensioner voro på sin tid de mest lästa, självständiga och saltat friska, som huvudstadspressen kunde uppvisa. Hennes böcker äro icke många men deras kvalitet berättigar dem avgjort att räknas med bland den livskraftiga och solida realistiska skildringskonsten från det tidsskedet. Särskilt i förmågan att åskådliggöra och analysera olika kvinnotyper har Anna Branting nått högt.

Mycket var motsättningar och mycket var gemensamt hos makarna Branting. Till lynne och temperament var de ganska olika. Hon var livlig och impulsiv, och han var lugn och trygg. Hon ägde en yster kvickhet och en bizarr humor, medan hans skämt bar godmodighetens och stillsamhetens prägel. Hon var starkt subjektiv med utpräglade sympatier och antipatier, medan han i det personliga umgänget med stor objektivitet bedömde människor och förhållanden. Hon hade det kvinnliga sinnet för yttre ting medan han var manligt likgiltig för kläder och barnsligt opraktisk i vardagslivets krav. Hon var från början icke politiskt ointresserad, tvärtom behandlade hennes första kåserier i Tiden politiska ämnen, och hon ägde ett utpräglat demokratiskt sinnelag med avsmak för all slags brackighet, men det politiska livets tråkiga sidor stötte henne som så många andra mer och mer tillbaka. Och för Branting, som hade politik ej blott som yrke men som livsuppgift, blev det ett behov att i hemmet finna vila från den politiska diskussionen.

Det fanns ändock tillräckligt många band av samstämmiga ideella intressen och personlig livsriktning dem emellan. Utan att vara socialist i ordets teoretiska bemärkelse ägde Anna Branting dock i sin världsåskådning 80-talets hela frigjordhet från religiösa och sociala fördomar, och hennes offentliga verksamhet bär bakom den lätta och lekande ytan samma grunddrag av djup och verklig humanitet, som genomskimrar Hjalmar Brantings person och livsverk. Kärleken till litteratur och teater var hos båda lika stor. Båda var livsbejakande, mänskligt sunda och glada, föraktande asketism och zeloteri. Om hennes väsens egenart gjorde Anna Branting föga mottaglig för politiska program och för partiliv, så var hon dock städse personligt solidarisk med sin man i hans kamp som den svenska arbetareklassens ledare, och hon stod tapper och stolt vid hans sida i de svåraste situationer. Trots att Anna Branting aldrig kom att aktivt engagera sig i den socialistiska rörelsen är därför den roll, hon spelat i Hjalmar Brantings liv som hustru, vän och kamrat tillräckligt betydande för att tillförsäkra henne en varaktig plats i den svenska arbetarörelsens historia.

Stridskamrater. Förföljelseåren.

I varje stor folkrörelse har det som regel varit unga män och kvinnor, som spelat främsta rollen. Så var det under den franska revolutionen: 20-åringarna togo ledningen. Så var det under den ryska revolutionen, så var det i alla revolutioner. Mod, vilja och trots, det hör ungdomen till. Så blev också den svenska socialdemokratin huvudsakligen en skapelse av 20-åringar. De sökte äventyret, de ville nå det ouppnåeliga, de måste pröva sina örnvingar på flykt till en ny värld!

Vid sidan av Hjalmar Branting se vi i rörelsens början en rad av andra ungdomar träda fram. Där var arbetare som J. M. Engström och Erik Nordman, där var studenter som Axel Danielsson, Fredrik Sterky, Hinke Bergegren och C. N. Carleson. De båda förstnämnda voro duktiga organisatörer; de sistnämnda journalister och talare. Främst av dem lyste Axel Danielsson, vilken som Palms hjälpreda redigerade Social-Demokraten, innan Branting på hösten 1886 valdes till tidningens redaktör. Danielsson flyttade då till Malmö och grundlade Arbetet, vars redaktör han förblev intill sin alltför tidiga bortgång den 30 dec. 1899. Axel Danielsson var väl den ende som kunnat tävla med Branting om ledareskapet i partiet. Han var en fängslande personlighet, en stilens mästare och en stor talare, men Brantings från början klarare socialistiska medvetenhet, hans lugnare och nyktrare temperament och hans

viljas större uthållighet gav honom försprånget till den faktiska ledningen av partiet.

Fredrik Sterky var det tredje stora namnet från denna tid. Han härstammade från ett förmöget borgarhem men bröt med sin miljö för att helt ägna sig åt arbetarnas kamp. Som socialist var han starkt påverkad av den tyska marxismen, men med all sin teoretiska doktrinarism förenade han ett utpräglat sinne för praktiskt-organisatoriska uppgifter; han var lika mycket fackföreningsman som politiker. Han slutade sin bana som den fackliga Landsorganisationens förste ordförande, sedan han i åtskilliga år verkat i Göteborg som redaktör för Ny Tid och därstädes utfört ett banbrytande arbete för socialdemokratien.

Hinke Bergegren var en man av rakt motsatt läggning: som socialist mycket oklar med dragning till anarkism; en häftig och hetsande men ofta effektfull talare hade han sin styrka i den muntliga agitationen. Hänförare kunde han ofta vara; härförare aldrig. Han var någon tid medarbetare i Social-Demokraten men avgick 1890, då Brantings och hans åsikter om tidningens redigering visade sig oförenliga.

C. N. Carleson var också han en man för sig, teoretiskt kunnig, högt allmänbildad och skicklig skribent och talare gjorde han betydande insatser i rörelsen. Han saknade Brantings politiska ledareförmåga, men han var mycket anlitad i partiets arbete på skilda områden — några år på 90-talet och 1908-10 även redaktör för Social-Demokraten under Brantings frivilliga bortovaro.

Sådana voro några av de bästa av de ungdomar, som beslutat sig för att kämpa fram socialismen i vårt land. Det var ingen lätt sak de tagit sig före. De hade att inom sig själva klart utstaka rörelsens program och metoder, varom man ingalunda var ense, så snart man gick utöver allmänt formade socialistiska satser. Och de mötte ett motstånd från maktägande håll, som icke tvekade med ny lagstiftning och personlig förföljelse av arbetarerörelsens kämpar.

Här reste en halt skräddare Palm, en student Danielsson, en ung redaktör Branting och en del andra glopar omkring och predikade oförnöjsamhet, allmän rösträtt och socialism — det var på tiden att kväsa dessa gaphalsar. Den europeiska reaktionens starke man, Bismarck i Tyskland, som också han kände borgardömet rädsla inför den växande arbetarerörelsen, hade sagt: ”Socialdemokratien kan man varken resonera ihjäl eller reformera ihjäl, men en dag måste vi skjuta ihjäl den”. Så långt ville väl hans svenska sympatisörer icke gå, men en ”socialistlag” genomfördes i alla fall 1887 — och det av en s. k. liberal regering — en lag som genom sin tånjbara formulering, riktande sig mot ”uppmaning till våld å person eller egendom”, öppnade rika möjligheter för reaktionära regeringar och domstolar.

Socialistlagens främsta tillskyndare var protektionisterna med sedermera statsminister Erik Gustaf Boström i spetsen, och dessa lyckades året därpå förmå en olagligt vald riksdag att omedelbart införa tullar å råg och vete, mjöl och gryn av alla slag samt å ladugårdsprodukter, bl. a. å fläsk. Och 1887 ha vi den första lockouten i Sverige! Godsägare och industrier hand i hand med regeringen mot Sveriges arbetare!

En rad av åtal drabbar under slutet av åttitalet den socialistiska propagandans bärare. August Palm, A. H. Janhekt, Per Eriksson och en hel del andra av rörelsens mera bemärkta män dömdes för skilda åsiktsbrott till långvariga fängelsestraff. Mest ryktbara från denna tid är de många åtalen mot Axel Danielsson, vilka renderade honom sammanlagt 1½ års fängelse. En av de artiklar, för vilka Danielsson dömdes, bar som rubrik Till världsalltets upphovsman! Den innehöll en ljungande protest mot den skamliga förföljelse, för vilken han som Arbetets redaktör blivit utsatt från myndigheternas sida. Han vädjade till Allfadern om hjälp mot den åtalshungrige justitieministern. Då denna artikel, skamligt nog, fälldes för ”hädelse”, beslöt Branting trycka av den i Social-Demokraten, dels som en protest, dels i förhoppning att en jury i Stockholm skulle fria och detta utslag i sin tur hjälpa Danielsson i högre instans. Branting misräknade sig emellertid. Juryn fällde och Branting dömdes till tre månaders fängelse.

Partiet bildas. Klart program.

Både Branting och Axel Danielsson sysslade i fängelset bl. a. med problemen om partiets program och taktik och korresponderade t. o. m. med varandra i dessa frågor. De socialdemokratiska organisationerna skulle hålla en konstituerande kongress; så skedde 19-22 april 1889, då Sveriges socialdemokratiska arbetarparti bildades av 50 ombud från 72 organisationer å 14 platser i landet. Branting var närvarande, Axel Danielsson var ännu i fängelse. Kongressen beslöt, att partiet skulle bestå av sådana politiska, fackliga och andra föreningar, som bygga på klasskampens grund. På Brantings förslag antogs vidare ett uttalande, som tillbakavisade varje tanke på kupper; partiet skulle för erövringen av den politiska makten endast begagna sådana medel, som motsvarade folkets naturliga rättsmedvetande. ”Men” hette det till sist — ”skulle de styrandes blindhet och egoism frammana den våldsamma revolutionen som förtvivlans självhjälp, är vår plats given och vi redo för att göra allt för att åt folket erövra och bevara så värdefulla frukter som möjligt av striden, på det att dess offer ej må ha skett förgäves.”

Kongressen krävde vidare genomförande av allmän rösträtt och en ärlig skyddslagstiftning för arbetarna. I fråga om den politiska taktiken segrade Brantings mening över sådana motståndare som Fredrik Sterky, August Palm och — den visserligen frånvarande — Axel Danielsson. Striden gällde, om samtliga borgerliga partier skulle betraktas som ”en enda reaktionär massa”, mot vars alla schatteringar socialdemokratin måste stå i oblidkelig fiendskap. De tre sistnämnda hävdade detta. I den antagna, av Branting förordade resolutionen säges visserligen, att i förhållande till socialdemokratin och arbetareklassen bli samtliga borgerliga partier allt mer en enda reaktionär massa. Men det hävdas samtidigt, att i ett land med så efterbliven ekonomisk utveckling som Sverige vore det för tidigt att driva den alltid nödiga självständigheten gentemot andra partier ända till vägran av allt samarbete under några förhållanden. För näraliggande syften kunde därför samverkan vid val, rösträttsagitation och dylikt äga rum.

Härmed var en gång för alla partiets programmatiska och politiska linje given. Att det var möjligt att redan på partiets första kongress så klart utforma denna ståndpunkt var i främsta rummet Brantings förtjänst och ett resultat av den klagörande teoretiska diskussion han fört i flera år, vars främsta uttryck var det år 1886 hållna föredraget Varför arbetarerörelsen måste bli socialistisk. Branting var marxist, stod helt på klasskampens grund och ville skapa en självständig socialistisk arbetarerörelse, vilket förutsatte en andlig och organisatorisk brytning mellan arbetareklassen och liberalismen. Men samtidigt gällde det att åt arbetareklassen bevara stödet av liberalismen i vissa den praktiska politikens frågor, där uppfattningarna och intressena voro gemensamma. Brantings riktiga taktiska linje gick sålunda ut på att på en gång bryta med liberalismen och upprätthålla förbindelserna med den, tills den helt utfyllt sin historiska mission vid tillkämpandet av den politiska demokrati, som skulle bli inkörsporten till socialismen. Med obestridlig skicklighet ledde han partiet på denna väg, som sedan konsekvent fullföljdes under kommande år. Branting var också nöjd med kongressen. Verkligheten hade överträffat de bästa förhoppningar, skrev han. Och August Palm kallade den dag, då kongressen fullbordat sitt arbete, för den skönaste i sitt liv.

I religionsfrågan uttalade kongressen, att religionen bör vara varje människas ensak. Därmed tillbakavisades varje tendens att göra socialdemokratin till en ateistisk rörelse. Detta hade ingenting med Brantings personliga irreligiösa ståndpunkt att göra. Han hade redan tidigare tillbakavisat Viktor Lennstrands fritänkarrörelse (”utilismen”), när den gjorde gudsförnekandet till en huvudsak för arbetarerörelsen. De ekonomiska och politiska frågorna måste ställas i förgrunden, framhöll han på ett stort diskussionsmöte i denna fråga i Stockholm 1890. ”I politiken kan det icke bli fråga om gud eller icke gud utan därom, huruvida de olika partierna vilja eller icke vilja vara med om behövliga ändringar i den ekonomiska och sociala

grunden, varpå nuvarande samhälle är byggt.” Den utilistiska rörelsen kom efter denna avgörande diskussion icke att spela samma roll som tidigare. Därtill bidrog väl också Viktor Lennstrands tidiga bortgång. Denne av myndigheterna förföljde, oegennyttige idealist, vars enda fel var att han överskattade fritänkarrörelsen och underskattade socialdemokratien, dog redan 1895. Det kan vara överflödigt tillägga, att gentemot statskyrkan — religionen som statsinstitution kände Branting ingen skonsamhet.

Trots den konstituerande kongressens uttalande i våldsfrågan fick Branting de följande åren utkämpa en ny strid med Hinke Bergegren och hans anhängare i denna sak. Bergegren förde i tal och skrift en kampanj mot arbetarnas deltagande i parlamentarisk verksamhet; han förordade den allmänna strejken som det kraftigaste vapnet mot den bestående samhällsordningen och citerade med välbehag anarkistiska författare, ehuru han sade sig själv endast ”luta åt denna åskådning”. På partikongressen 1891 togo Branting och Axel Danielsson skarpt itu med denna propaganda; kongressen underströk visserligen partiets revolutionära karaktär men uttalade sig för arbetarnas deltagande i val och stämplade som förrädare mot socialdemokratiens principer dem, som upphetsade massorna till våldshandlingar mot enskilda. Därmed var ännu en gång full klarhet skapad på en för partiets vidare utveckling avgörande punkt.

Storstrejk för rösträtt. Norge ur dina händer, konung.

Branting valdes till riksdagsman i Stockholms stad 1896. Den förste socialdemokraten gjorde sitt intåg i andra kammaren. Vilken jämmer och veklagan i borgarpresen. Aftonbladet skrev, att han ”gjort framstegets sak vanryktad i allt Sveriges land”. Men inom arbetareklassen väckte valutgången självklart en allmän glädje, tolkad i en vacker dikt av skalden, grovarbetaren K. J. Gabrielsson:

”Arbetets folk, länge föraktade släkte, ser du, det ljusnar till sist vid himmelens bryn.”

Denna framgång för partiet var ej minst att tillskriva den aktiva fredshållning, som socialdemokratien intog under den svåra unionskrisen 1895, då skamlösa uppmaningar till inbördeskrig mellan Skandinavien folk fördes fram från vissa borgerliga kretsar. Både Axel Danielsson och Branting åtalades för ”majestätsförbrytelse” i anledning av några ord om konungens äventyrliga politik, men båda blevo verkligen frikända. Branting åtalades emellertid på nytt för sitt förstamajtal, vari han bl. a. yttrade dessa allvarliga ord:

”Ohejdat får en del av vår press fortgå med sina brottsliga upphetsningar till brodermord. Det må dock de, som ha ansvaret, veta så gott först som sist, att något så ohyggligt som att använda svensk vapenmakt mot våra norska bröder skulle upphäva alla vanliga regler, lösa alla vanliga förpliktelser, även dem som vi socialister eljest strängt hålla på, att icke göra den enskilde målsmannen för ett system personligen ansvarig för vad systemet kan vålla. Skulle det förfärliga verkligen bli allvar, att man ville låta de svenska gevären marschera västerut, så må den som bär ansvaret också kunna säga sig, att måhända nere i samhällets breda lager någon kan falla på den tanken att upphäva sig själv till domare och med en kula utan order söka förebygga, att tiotusenden kulor på order avfyra för att lemlästa och slakta vänner och bröder.”

Brantings försvarsskrift på åklagarens anklagelse var helt enkelt förkrossande.

Myndigheternas dilemma belyses bäst därav, att Branting av rådhusrätten dömdes till tre månaders fängelse — en ledamot av tre yrkade på frikännande. I hovrätten fälldes tre till samma straff men två ville fria. I högsta domstolen nedsattes straffet till 500 kr. böter. Brantings fasta hållning i denna sak tillhör hans yppersta handlingar.

När Branting trädde in i riksdagen 1897 blev han genast en av andra kammarens mest uppmärksammade talare. Stark i angreppet, skicklig i repliken, vaksam på sin post som

arbetareklassens representant, vinnande genom den klara och behärskade framställningskonsten, behövde han icke frukta att ha sin publik i riksdagskaféet eller korridorerna, när han yttrade sig. I alla större frågor, som berörde arbetarnas intressen, tog han ordet under sina första riksdagsår och framförde socialdemokratins krav: rösträtten, arbetareförsäkringen, försvaret, klasslagstiftningen mot fackföreningsrörelsen (den s. k. åkarpslagen, så kallad efter sin upphovsman Per Persson i Åkarp) och mycket annat. Av särskilt intresse är Brantings ställningstagande till värnpliktsreformen 1901. Principiell försvarsvän påverkades han starkt i denna riktning av den ryska tsarismens framfart i Finland i slutet av förra århundradet. Han sökte påverka partiet till en mera positiv ståndpunkt i försvarsfrågan än som dittills intagits, och skrev en artikel benämnd Kätterska strö-tankar i sådant syfte. Han var villig att under förutsättning av försvarets demokratisering godtaga en utsträckt värnplikt. Men de maktägande lyssnade icke på det örat, och partiet gick emot regeringsförslaget om 8 månaders värnplikt. Högers statsminister fick av Branting den repliken: ”I rusten Eder icke mot en yttre fiende utan mot rösträtten!”

Ingen rösträtt men ökad värnplikt! Förbittringen blev stark på arbetarehåll, och tanken på en politisk storstrejk att ställa som maktmedel bakom rösträttskravet fick ökad fart. Denna idé hade vunnit stark anslutning redan på 90-talet, sedan de s. k. folkriksdagarnas opinionsyttringar icke fått någon effekt. Det socialdemokratiska partiet beslöt och genomförde massdemonstrationer fr. o.m. den 20 april 1902, och under tre majdagar nedlades arbetet av sammanlagt 120 000 arbetare vid riksdagens behandling av rösträttsfrågan. Överallt ordning, lugn, disciplin. Det var en storartad mönstring av den svenska arbetareklassen, visande hur långt den redan nått i organisatorisk, politisk och moralisk mognad. Branting och landsorganisationens nye ordförande efter Fredrik Sterkys bortgång år 1900, Herman Lindqvist, stodo nu som ledande krafter för denna märkliga rörelse, vars talan med stor kraft fördes av Branting i andra kammaren. Det blev ett principbeslut i kammaren för allmän rösträtt och proportionella val. Det politiska läget blev allt spändare de närmaste åren efter storstrejken 1902. Unionsstriden tillspetsades på nytt och därmed också motsättningarna inom Sverige. När norska stortinget 1905 antog en lag om eget norskt konsulatväsen vägrade konung Oscar att godkänna den, varpå norska regeringen Michelsen avgick och ingen annan stod att få.. ”Norge ur dina händer, konung”, skrev Branting. ”Svenska folket har ingen lott och del i denna utnämningsspolitik. När den ändå föres blir det ju skilsmässa; men vi vilja skiljas i fred, som vänner och bröder.”

Så blev det också, ej minst tack vare den svenska arbetareklassens fasta hållning. Stora fredsdemonstrationer hölls överallt i landet, varvid varje våldsåtgärd från någondera sidan stämplades som ”ett brott mot civilisationen och högförräderi mot fäderneslandet.” Unionens jordfästning ägde rum den 16 oktober 1905, då svenska riksdagen godkände en i Karlstad träffad överenskommelse om skilsmässan.

Branting fick under denna tid hålla till godo med de simplaste smädelser från nationalistiskt håll. Sigurd Hederstierna i Smålandsposten rasade över ”den norskmutede karlen”, och man uppmanade andra kammaren att tysta ner honom, när han yttrade sig. Men varken Branting eller partiet lät anklagelserna för förräderi imponera på sig. I dessa dagar framträdde Branting som hela den svenska demokratins centralgestalt. Hans moraliska mod, hans energi, hans vältalighet växte med uppgiftens storhet.

Efter andrakammarvalen på hösten samma år blev det regeringsbyte. Liberalerna hade erövrat 107 mandat och socialdemokraterna 15. Chr. Lundebergs regering avgick, och de liberalas ledare Karl Staaff bildade den nya ministären, bland vars män märktes redaktör David Bergström och folkskolläraren Fridtjuv Berg. Karl Staaff var en högt begåvad politiker och hade sedan sin ungdom kämpat för demokratiska ideal. Han framlade ett förslag om en betydande utökning av rösträtten. Tyvärr begick han det felet, tydligen i förhoppning att vinna första kammaren, att genomföra en lagstiftning mot den antimilitära propagandan — det

hjälppte honom inte. Hans rösträttsförslag föll på senatens motstånd. Staaff begärde nu, att konungen skulle upplösa andra kammaren för att låta folket i val säga det avgörande ordet. Men denne avböjde framställningen, sägande sig vilja upplösa första kammaren, en åtgärd som under dåvarande valrättsbestämmelser skulle ha saknat varje mening. Staaff fick avgå och i hans ställe kom högerledaren Arvid Lindman till makten.

Det var en enastående utmaning mot arbetareklassen och demokratin. Branting kritiserade med ovanlig skärpa konungens hållning, som han fann aktivisera frågan om republik. Å andra sidan väckte Staaffs antimilitaristlagar en aldrig övergående djup förbittring inom arbetarvärlden och framför allt inom den antimilitära ungdomen. Det började nu en åtalstid, vars första offer blevo Hinke Bergegren och Axel Holmström, en av dennes närmaste medkämpar. Händelserna ledde till en betydande skärpning av klassmotsättningarna i vårt land, vartill även bidrog en hänsynslös arbetsgivarpolitik med vräkningar och svarta listor i kampen mot fackföreningarna.

Ungdomsrörelsen bildas, ungsocialismen avskiljes.

Det socialdemokratiska partiet fick vid denna tid en betydande förstärkning genom bildandet av det socialdemokratiska ungdomsförbundet, som i flera avseenden skulle komma att göra en märklig insats i den socialistiska utvecklingen i vårt land.

Förbundet uppkom genom en splittring av det år 1897 bildade Svenska socialistiska ungdomsförbundet, som från 1898 utgav tidningen *Brand*. Dess främsta krafter voro Hinke Bergegren, Nils Wessel och A. O. Jensen, den sistnämnde sedermera redaktör för den syndikalistiska tidningen *Arbetaren* och denna rörelses ledande kraft under många år. Under nämnda ledning fick förbundet alltmer en anarkiserande färg och drev en antiparlamentarisk, antireligiös och försvarsnihilistisk propaganda. Malmöklubben under ledning av Fabian Månsson och Per Albin Hansson bröt sig 1903 ut ur förbundet och startade Socialdemokratiska ungdomsförbundet, som redan 1905 vid sin första kongress räknade 7 000 medlemmar i 150 klubbar. På denna kongress, mitt under brinnande unionskris var fredskampen det allt uppslukande intresset. Kongressen utsände och lät sprida i 100 000 exemplar ett upprop *Ned med vapnen*, vari förordades både storstrejk och mobiliseringsvägran i händelse av ett svenskt överfall på Norge. Den ansvarige utgivaren Zeth Höglund dömdes för detta upprop till sex månaders fängelse.

Ungdomsrörelsens organisatoriska ledare under dess första tid voro Per Albin Hansson och Gustav Möller, män som senare skulle komma att intaga ledande poster även i partiet. Dess sångare blev skalden K. G. Ossiannilsson, i vars ungdomsdiktning — som Branting en gång skrev — ”dallrade ett vaknande proletariats hela segervissa kraftkänsla”. Dess främste agitator var Fabian Månsson, en självbildad arbetarpojke, framsprungen ur folkdjupet som en vulkanisk ström ur underjorden. Han stampade ungdomshäror ur marken var han drog fram, och hans tändande ord flögo som paroller över landet bland arbetets ungdom. Bland andra ynglingar av betydelse, som nu ryckte fram, var Fredrik Ström, som i sig förenade teoretisk insikt, lyrisk känsla och utpräglad sinne för praktiska uppgifter — och vidare Rikard Sandler med vetenskaplig skolning, varmt folkbildningsintresse och en skarp politisk intelligens. I ungdomsrörelsens skola utbildades den blivande generalstaben i arbetets svenska armé.

Samtidigt gjorde sig en socialistisk strömning märkbar inom studentvärlden och bland författarna. I Uppsala bildas föreningen *Laboremus*. Till den hörde Erik Heden, kulturpolitiker och folkbildare, Anders Örne, sedermera framskjuten politiker och kooperativ ledare, m. fl. Den började ett aktivt samarbete med partiet och ungdomsrörelsen. I Lund var det den geniale vetenskapsmannen Bengt Lidforss, kring vilken kulturradikal och socialistisk ungdom samlades. I Stockholm och Göteborg framträdde liknande tendenser. Vidare sökte sig en rad

yngre författare — Algot Ruhe, Henning von Melsted, Karl Erik Forsslund, Alfred Kämpe m. fl. — till arbetarörelsen och började i tal och skrift medverka i dess strävanden, ofta med ungdomsrörelsen och dess tidning Fram som förmedlande organ.

Den socialdemokratiska ungdomsrörelsen uppstod visserligen i kamp mot sin föregångares sedermera kallad "ungsocialismen" — urartning till en anarkistisk sektörelse, men fast den från början ställde sig helt på socialdemokratisk grund var den buren av en revolutionär anda, som fyllde den med en sällsam kraft och hänförelse. Den sökte sprida kännedom om den marxistiska socialismen och ställde sig på en utpräglad klasskamps ståndpunkt. Efter den Staaffska regeringens antimilitaristlagar förde den en allt hårdare kamp både mot militarismen och den liberalism, som icke hållit måttet.



— Det är det underliga med den här pojken, att ju mer man gnor honom, desto svartare blir han (Ur *Söndags-Nisse* 1906). Bilden syftar på Brantings uppgörelse med ungsocialisterna och Hinke Bergegren

Samtidigt skärptes emellertid motsättningen både från ungdomsförbundets och partiets sida gentemot ungsocialismen. Den hade börjat gå allt aggressivare fram mot socialdemokratins grundsatser, taktik och ledning. Generalstrejk och handlingens propaganda blev lösen. Mitt under partiets brinnande valkampanj 1905 stämplades riksdagsverksamheten som skoj och humbug. Anarkistiska attentatsmän förhärligades i Brand. Sitt värsta uttryck fick denna riktning i en publikation, kallad Gula faran, som utkom 1905 och predikade den individuella anarkistiska terrorn med lösen: dolken i köttet. Det blev en läckerbit för borgarpressen att frossa på. Ehuru varje omdömesgill människa måste förstå, att denna skrift stod i uppenbaraste motsättning till en socialdemokratisk åskådning och endast utgjorde en dåres perversa hugskott, blygdes icke vissa högerorgan att göra Branting ansvarig för Gula farans vanvett. ”Herr Brantings utsäde börjar nu spira upp”, hette det i Nya Dagligt Allehanda — alltså en stor Stockholmstidning — och vidare: ”skulden ligger hos den perfida socialistiska journalistik, som hr Branting infört här i landet, själv utövat — — —” etc. Gula faran blev ett borgerligt rabaldernummer i riksdagen följande år.

Branting ansåg det nu nödvändigt, att partiet rensades från sitt anarkistiska påhäng och de med dem liktänkande. Han genomdrev "suspenderingen" (uteslutning tills vidare) av Hinke Bergegren och C. G. Schröder, den sistnämnde utgivare av en ungsocialistisk veckotidning Nya Folkviljan. Genom allmän omröstning i partiet godkändes det stadgemässigt omstridda förfarandet, och på partikongressen 1908 blev uteslutningen definitiv. Därmed var ungsocialismen likviderad som riktning i partiet. Hinke Bergegren ägnade sig de närmaste åren mest åt preventivpropaganda ("kärlek utan barn"); senare inträdde han i det kommunistiska partiet. Andra ungsocialister av praktisk läggning koncentrerade sig på den syndikalistiska fackrörelsen. Det ungsocialistiska "parti", som bildades efter uteslutningen, fick aldrig någon betydelse.

Lindman-Peterssons regering. Storstrejken 1909.

Arvid Lindmans regering (1906-11) genomförde en provisorisk rösträttsreform år 1907 på proportionell grund. Ehuru långt ifrån rättvist demokratisk innebar den ett betydande framsteg och skulle inom kort höja arbetareklassens inflytande avsevärt. Men denna regering gjorde i övrigt sitt yttersta för att hejda tidens gång. I sin justitieminister Albert Petersson hade den fått en benhårt otidsenlig representant för livdömda rättsåskådningar. Vid sidan av den rörlige och principlöse statsministern påminde justitieministern snarast om en mumie från hänsvunna århundraden, som stigit upp ur skuggornas rike och med förvåning och förbittrat allvar iakttog, hur världen hade ändrat sig på ett sätt, som han aldrig kunnat drömma om, och nu inbillade han sig kunna rycka tillbaka den till det gamla tillståndet. Denne man satte under några år framåt sin prägel på åklagarmakt och domarmyndigheter. Som resultat av detta "systemet Petersson" kom en hänsynslös förföljelse mot det fria ordet. Några av de mest ryktbara åtalen voro följande: mot redaktör Olov Sundström, som ådömdes enligt Staafflagarna 6 månaders straffarbete för ett antimilitärt upprop; redaktör Birger Svahn ett års straffarbete plus ett års vanfrejd för citat ur en fredsskrift av Leo Tolstoy med rubriken Tänk först — handla sedan; professor Knut Wicksell två månaders fängelse för uttalat tvivel på jungfru Marias obefläckade avlelse!

Branting kritiserade skarpt dessa domar och deras upphovsmän. I anledning av domen över Tolstoy sade han sig kunna instämma i ett av P. P. Waldenström — den frikyrkliga ledaren — i annat sammanhang fällda yttrandet, att det är snart en skam att vara svensk.

Klasskampen ingick nu i ett skärpt skede, avspeglad i riksdagen i allt häftigare angrepp från högerhåll mot socialdemokratin, och utanför riksdagen bland annat i en rad hårda fackliga konflikter. 1908 rasade en svår strid i stuverifacket, varvid tre unga arbetare — Algot Rosberg, Anton Nilsson och Alfred Stern — togo sig det orådet före att slunga en dynamitbomb mot ett fartyg "Amalthea" med engelska strejkbrytare. En person dödades och ett tjugotal sårades. De tre ungdomarna måste i många år försona vad stunden brutit. Först 1917 lämnades dem amnesti.

Vid andrakammarvalen hösten 1908 spekulerade högern självfallet i den reaktion, som Amaltheadådet förväntades skola utlösa i alla välsinnade kretsar. Men den misräknade sig grovt. Valutgångens resultat blev 33 socialdemokrater, 101 liberaler och 96 höger. Det var ett klart nederlag för Lindmans regering. Men den erkände icke ett parlamentariskt styrelsesätt, och den stannade.

Branting var livligt i elden under den följande riksdagen mot såväl systemet Petersson och den antisocialistiska hetsen som den staaffska liberalismen.

Det var en händelse, som såg ut som en tanke, att just under dessa reaktionens klang- och jubeldagar konung Gustaf inbjuder den ryske tsaren att besöka Sverige, och den blodige Nikolaus II hälsas här välkommen av de officiella myndigheterna vid midsommartid 1909.

Visiten väckte en häftig indignation på arbetarehåll. Branting interPELLERADE i andra kammaren om saken, hävdande omöjligheten att med det ryska systemet inför ögonen ställa den ryske tsaren på samma linje som övriga statsöverhuvuden, som stode i spetsen för moderna rättsstater. Interpellationens framställande vägrades dock i andra kammaren mot socialdemokraternas och några få liberalers röster, men den finns där i protokollet till Brantings och den svenska socialdemokratins heder.

Samma år i augusti månad utbröt den största arbetsstrid, som vårt land bevittnat. Storstrejken hade, enligt Brantings ord, ”djupt liggande, länge verkande orsaker”. Den var ett förtvivlans nödvärn för att slå tillbaka en lönereduceringsaktion från arbetsgivarnas sida och för att avvärja ett hot mot hela arbetarklassens dyrt tillkämpade levnadsstandard och de fackliga organisationernas medinflytande på arbetsavtalet. Den svenska arbetarklassen gick med strålande kampmod ut i denna strejk. Varenda arbetare insåg klart, vad det gällde och att man trots de dåliga konjunkturerna måste ta upp striden, hellre riskerande ett nederlag med ära i öppen kamp än att lida det förintande moraliska nederlag, som en underkastelse utan strid skulle innebära.

”Ej under herrars hälar
vi böja oss för bröd.
Till kampen upp, I trålar,
till seger eller död.”

Aldrig har den arbetaresången dånat ur kraftigare strupar och gett uttryck åt en allvarligare kampstämning än under storstrejkens dagar. Landsorganisationens ledning under denna allvarliga strid bestod främst av ordföranden Herman Lindqvist, sekreteraren Arvid Thorberg och kassören Ernst Söderberg. De hade ett kraftigt moraliskt stöd i Branting, som helt och med övertygande kraft ställde sig på de strejkandes sida. Han försvarade typograferna, som avtalsstridigt gått med i strejken och därför utsattes för rasande angrepp från borgerligt håll, med det tvångsläge striden skapat: ”När det brinner på. hela det svenska arbetsfältet måste avtalen, som skrivits för vanliga tider, vika för plikten att skynda till hjälp och hastigare få branden släckt.”

Storstrejkens förlopp blev från arbetarnas sida — trots många borgerliga provokationer — alltigenom fredligt och värdigt. Utländska korrespondenter till de stora världsbladen uttalade också sin förvåning och sin beundran över de svenska arbetarnas enastående självdisciplin. Inga berusade, inga slagsmål, inga brott. Myndigheterna återigen voro framme med åtal, varhelst de trodde sig kunna kväsa den socialdemokratiska agitationen. En rad ungdomar åtalades. Hjalmar Gustafson, Einar Ljungberg, Fredrik Ström, Carl Åström, Hannes Sköld och andra fälldes. Än var det majestätsbrott, än försök att förleda till brott, än smädelse mot länsman, än något annat. En hel mängd åkarpsmål och andra polistrakasserier vittnade likaledes om den omsorg, varmed myndigheterna fullföljde regeringens hjälp åt arbetsgivar-dömet.

Storstrejken blev både ett nederlag och en seger för arbetarna. Någon formell, enhetlig lösning på striden kom icke till stånd efter den en månad långa kampen. I så måtto vart den ett nederlag, och arbetsgivarna utövade på många håll hårda repressalier. Men den blev trots allt en moralisk seger. Den anda av okuvlighet och solidaritet, som den vittnat om på arbetarehåll, blev en tillgång som kom att bära frukt för framtiden och som gjorde arbetsgivarna mindre böjda att kasta samhället ut i dylika förödande äventyr.

De borgerliga rasade. Karl Staaff höll på hösten 1909 ett tal i Eskilstuna, vari han angrep ej blott fackföreningsrörelsen utan också socialdemokratien, som sades ”ha avskilt sig från det borgerliga samhället i avseende på stora medborgerliga och etiska (!) principer”, med mera i den stilen.

Branting svarade honom på samma plats och framhöll bl. a. hur Staaffs taktik, front mot

arbetarna, i Tyskland lett till liberalismens maktlöshet — medan i England liberalismen var stark där den kämpade samman med arbetarepartiet.

Vid riksdagens sammanträde följande år utsattes Branting för ett rasande angrepp av civilministern Hugo Hamilton, som bl. a. yttrade: ”Under storstrejken begicks ingen överilning, ingen rättskränkning, ingen förvillelse, intet än så obehörigt angrepp på olika tänkande, som, där det icke rent av, såsom ofta hänt, haft herr Branting till upphovsman, icke av honom främjats, försvarats och glorifierats.”

Sådana obalanserade yttranden avspeglade storborgardömets bittra känslor gentemot Branting för den fullkomliga solidaritet han under storstrejken ådagalagt med de kämpande arbetarna och deras sak och där han mer än någon annan av de ledande fått ta emot fiendens pilar mot sitt breda bröst.

Branting fyllde detta år 50 år. Att han skulle hyllas den dagen långt utanför vårt land var självklart. Branting hade sedan länge en aktad och stark ställning i den socialistiska Internationalen och dess partier. Han hade nyss som en av de främsta deltagit i Internationalens kongress i Köpenhamn. Nu kom det hälsningar från tyskarna Bebel och Bernstein och Vollmar, från den gamle franske kommunarden Vaillant, från engelsmannen Keir Hardie och från många andra. De offentliggjordes i en särskild festskrift, som Fredrik Ström redigerade å partistyrelsens vägnar. Den innehöll också många svenska bidrag av intresse. Mest lysande var en uppsats av Ivar Vennerström, som i värtaliga ord framförde ungdomens hyllning. En annan av de unga, författaren till denna skrift, offentliggjorde i samma anda en liten bok till jubileet, vari Brantings livsverk karaktäriserades som nutidens stoltaste kämpagärning i Norden. Erik Heden skrev det förnämsta bidraget i Social-Demokraten till hans ära.

Borgarpressen var blandad: tigande (Svenska Dagbl.), gemen (Nya Dagl. Allehanda), ”förstört sin historia på ett tämligen grundligt sätt genom att ansluta sig till storstrejksmoralen i dess vidriga praktiska tillämpning”, välvillig men skevt bedömande (Dagens Nyheter), oförbehållsamt erkännande (Valfrid Spångberg i Aftontidningen).

Strindberg sände sin hälsning, otaliga andra författare, konstnärer och politiker likaså. På kvällen stora festligheter i A-salen, på Berns och Runan. Stockholms arbetarekommun anordnade fackeltåg till Brantings bostad. Branting tackade för alla sympatibevis, av vilka — sade han — de hade känts starkast, som kom från håll där kritik och opposition visats.

I försvarsstridernas tecken. Kungakuppen 1914.

Perioden 1911-14 i vår politiska historia utkämpas framför allt i försvarsstridernas tecken. Visserligen stod kampen hård i många andra spörsmål men den domineras av de motsättningar, som uppstodo kring det militära försvaret och som även vållade en inre fejd i det socialdemokratiska partiet.

Brantings ståndpunkt var, som vi tidigare framhållit, i princip positivt försvarsvänlig. Inom partiet fanns från början, liksom inom bondeklassen, starkt negativa strömningar. Fredrik Sterky bland andra representerade dem. Inom den socialdemokratiska ungdomsrörelsen, vars män mer och mer gjorde sig gällande i partiet, framträdde det principiella avrustningskravet allt starkare. Både Fram under Per Albin Hanssons redigering och Stormklockan med Höglund som redaktör, och för övrigt hela förbundet, sökte aktualisera, att partiet skulle inträda för en ren avrustningsståndpunkt och deklarerade denna mening i och från riksdagen. Man ville ej nöja sig med de partiella nedrustningskrav (”25 proc.”), som riksdagsgruppen motionerat om, avseende ”lyx och onödigheter”, utan ville att själva systemet skulle bekämpas.

Branting lyckades på partikongressen 1911 hindra, att ett direkt avrustningskrav inskrevs i

partiets program, men ett uttalande — föreslaget av ungdomsrepresentanten Ivar Vennerström gjordes som underströk principiellt, att avrustningen måste med all kraft eftersträvas.

Striden i denna fråga i partiet skärptes under den kommande tiden, och även andra inre princip- och taktikfrågor föranledde skarpa motsättningar. Sålunda hade borgmästare Carl Lindhagen, som 1909 anslutit sig till partiet, väckt en riksdagsmotion 1912 om republikansk statsförfattning. Branting och riksdagsgruppens ledning ogillade av taktiska skäl denna motion. Det uppstod en ”vänster”- och en ”höger”-riktning i partiet i dessa och andra frågor, en motsättning som sex år senare skulle leda till partiets splittring.

Vid andrakammarvalet 1911 höll dock partiet hårt samman i striden mot de borgerliga. Socialdemokratiska ungdomsförbundet med dess ”röda bilar” — en propagandametod, som nu för första gången kom till användning och hade stor framgång — gjorde en betydande insats. Högerens nederlag blev förkrossande. Den förlorade 29 mandat (från 93 till 64), medan den socialdemokratiska gruppen växte med samma siffra (från 35 till 64) och liberalerna stannade vid sin förutvarande representation 102.

Branting kunde triumferande anteckna, att socialdemokratin var det enda parti, som visade en både absolut och relativ framgång.

Lindmans regering fick gå. Karl Staaff kom, nu för andra gången. Han erbjöd socialdemokraterna att vara med, men Branting avböjde. Dock icke av principiella skäl ehuru det var en av Internationalen fastslagen grundsats, att socialdemokrater icke borde inträda i borgerliga regeringar.

Det vilar ett egendomligt olycksöde över båda de staaffska regeringarna, vilka endast tack vare deras dramatiska upplösning genom konflikter med konungamakten fått en gloria omkring sig, som de eljest mycket litet förtjänat. Döden är livets bästa uppfinning, sade den gamle filosofen Seneca, och denna uppfinning var i politisk mening även det bästa, som de liberala regeringarna presterade.

Staaff visade starka tendenser att tillmötesgå högeranspråken men det lönade sig föga. Han hade i sitt Karlskronatal i december 1913 — som hans levnadstecknare Valfrid Spångberg mildt uttrycker det — ”sträckt sig till yttersta gränsen av vad som var möjligt utan att uppge den bärande tanken i hela hans politik”. Men i stället för att tacksamt kvittera den liberala frikostigheten mötte man den med en örfil. En hänsynslös hetspropaganda anda mot Staaff personligen, liberalerna och socialdemokratin, iscensattes med de fördomsfriaste metoder. Av Sven Hedin gavs ut ett ”Varningsord” i en million exemplar, en skräckskrift av värsta slag. Kulmen blev det s. k. bondetåget. 30 000 bönder reste till Stockholm, uppvaktande konungen. Denne höll inför dem ett tal, som ej passerat regeringen och vari han utfäste sig att följa de militära fordringar, ”som av sakkunniga inom min armé uppställas som oeftergivliga”. Detta uttalande betydde, att konungen satt åsido sina ansvariga rådgivare i den liberala regeringen, alltså rätt och slätt en statskupp. Striden i försvarsfrågan växte nu ut till en författningsstrid av stora mått: kungamakt mot folkmakt, precis som 1906.

I denna strid blev det Branting och socialdemokratin, som tog ledningen på vänstersidan såsom de målmedvetnare och aktivare, i spetsen för lätt-rörligare och snabbare mobiliserbara trupper, och liberalismen sjunker från denna tid ned i andra planet. Branting förde i sin tidning, på möten och i riksdagen en storartad och energisk kampanj mot enväldestendenserna och högermilitarismen, och som alltid i kritiska situationer förstod han att slå snabbt, slå hårt och slå lugnt.

När första huvudtiteln (anslag till konungen) dagen efter bondetåget behandlades i andra kammaren företog Branting en ingående granskning av kungatalet, vars oförenlighet med hävdvunnen konstitutionalism han påvisade.

”Det måste” — sade han bl. a. — ”från folkrepresentationens sida med bestämdhet reageras

gentemot alla sådana tendenser att hos oss återinföra den personliga kungaviljans utslag gentemot folkviljan. Det får icke upprepas. Det får icke förnyas sådana ansatser. Folkviljans krav måste vara det, som är gällande i Sveriges land emot vem det vara må.”

Detta tal torde vara den skarpaste personliga reprimand en svensk konung någonsin underkastats sedan den frihetstid, då ständerna gåvo regeringen rätt att begagna en kunglig namnstämpel i de fall den tredskande Adolf Fredrik vägrade sin underskrift under regeringens beslut.

Talmannen klubbade en gång ned honom med maning att erinra sig regeringsformens tredje paragraf: innehållande att konungens majestät skall hållas i helgd och vördnad; hans gärningar vare mot allt åtal fredade!

Följande dag, den 8 februari, kom Stockholms arbetares svar på bondetåget. 50 000 arbetare marscherade ned till kanslihuset, där Staaff mottog en deputation ledd av Branting. Det var den största demonstration Stockholm dittills bevittnat. Leverop för republiken föranledde åtal mot borgmästare Carl Lindhagen och metallarbetaren Karl Stålbärj för ”förargelseväckande beteende”. Ungdomen sjöng Ture Nermans republiksång: ”Ja, nog ska vi dansa till kungens musik. Till vapen för fri republik!”

Då konungen vägrade att foga sig i de konstitutionella kraven avgick regeringen. Branting prisade denna dess rakryggiga hållning: ”Den gärningen plånar nu ut åtskilligt, varom meningar brutits ej utan bitterhet.”

Den nya regeringen med landshövding Hjalmar Hammarskjöld som stats- och bankdirektör Knut Wallenberg som utrikesminister fick av Branting en besk presentation i Social-Demokraten. ”Det vore fullt i sin ordning, att kungens bankir på allvar trädde in, när det gällde kungens krig mot svenska folkets representation.”

Hammarskjölds regering fick också en hårdhänt välkomsthälsning, när den presenterade sig i riksdagen den 18 februari. Den skarpaste protesten röntes den från Branting, som även denna gång avbröts av talmannen. Branting fällde i denna debatt de minnesvärda orden, att ”aldrig kommer det att inträffa, att svenska folket går in på att låta sig regeras efter en personlig kungamakts vilja, utan det måste krävas, att när folkviljan har talat, så får ingen annan makt sätta sig emot densamma, icke ens med stöd av den ena eller andra lösryckta punkten i regeringsformen”.

Dessa ord uttryckte den samlade vänsterns fasta front mot kungaregeringen.

Hammarskjöld och högern hoppades genom nyval till andra kammaren kunna rädda situationen. Valstriden fördes från rustningsvännerna med ett ursinne utan motstycke. Sven Hedin gav ut ett nytt hysteriskt ”varningsord”. Ett underjordiskt fälttåg fördes mot vänsterns ledande män, särskilt Staaff men även Branting gick ej fri, för att vara mutade med ryskt guld.

Högern ökade visserligen genom denna hets sin representation med 21 mandat men stannade likväl i en avsevärd minoritet med 86 platser av 230. Socialdemokraterna ökade med 9 till 73, medan liberalerna förlorade 30 och sjönk ned till 71. ”Borggårdstalets program har fått sin klara dom vid valen”, så resumerade Branting resultatet, och lovade att regeringen, som ändå tänkte sitta kvar, skulle få den strid den tiggde om.

Denna utfästelse skulle väl snart ha blivit infriad, om ej det första världskrigets utbrott några månader senare givit kungaregeringen en chans att få sitta kvar några år i krigsförlamningens och borgfredens tecken.

Valresultatet förde emellertid socialdemokratin i ledningen för den politiska oppositionen, och Branting blev nu även i parlamentarisk bemärkelse den centrala gestalten på framstegssidan i vårt offentliga liv.

Världskrigets utbrott. Brantings hållning.

Under en tid av världshistoriska skakningar förflyta de sista tio åren av Hjalmar Brantings liv. Dessa händelser skulle icke lämna Sverige oberört, även om vårt land undgick olyckan att dragas in i världskrigets virvelström.

För Branting personligen betecknade dessa år en period av intensiv verksamhet och kolossal kraftutveckling jämsides med en oavbruten stegring av hans auktoritet och inflytande. I sitt parti och i den socialistiska Internationalen, i sitt hemland och i Europa, får hans namn en allt djupare klang och hans ord en moralisk valör som blott få andras.

Utbrottet av ett världskrig var länge fruktat av den socialistiska Internationalen, som på sina kongresser 1907, 1910 och 1912 — där Branting varit närvarande och deltagit i överläggningarna -- diskuterat metoderna för kampen mot krigsfaran. Generalstrejkstanken hade propagerats av engelsmän och fransmän, men man hade icke kunnat nå enighet om detta medels användbarhet och möjlighet. När gnistan i Sarajevo, mordet på den österrikiske tronföljaren 1914 tände krigsbranden och den tyska socialdemokratin ställde sig på sin regerings sida och beviljade medel till kriget, var Internationalen satt ur spel, och socialdemokratin i de anfallna länderna kunde ej vägra att fullgöra sin försvarspflicht.

Branting betraktade från början Österrike-Ungerns och Tysklands härskande som de huvudansvariga i det första världskrigets omätliga förbrytelse mot folken och civilisationen. Det tyska överfallet på Belgien kunde blott förstärka denna uppfattning.

”För oss” — skrev han — ”som själva vilja till det yttersta bevara vår neutralitet, kändes det som en stöt mot eget hjärta. Det vände hela stämningen hos vårt folks djupa leder — — —. Och ju hårdare framfarten blev, ju mer genomtåget tog karaktär av en härjande erövrars invasion, desto starkare växte svenska hjärtans sympati för det lilla tappra folk, som höll ut för rätt och frihet oförskräckt, utan att räkna krossande övermakts tal.”

Den tyska krigföringens allt hänsynslösare brutalitet uppkallade Branting många gånger till de skarpaste protester i tal och skrift. Sveriges officiella neutralitet finge ej hindra, att den enskilde brännmärkte orätten. När tyskarna begynte med det oinskränkta u-båtskriget, som riktade sig även mot de neutrala, genom att sänka båtar utan varning för att betvinga världen med skräck, karakteriserade Branting denna krigföring som ”en kallblodig mördarpolitik mot ickestridande”, och han ställde den tyska militära ledningen ”i jämbredd med hunner och andra barbarer”.

För Sveriges vidkommande som stat var för Branting neutralitetens bevarande och försvarande den givna linjen. För den sakens skull var han beredd till stora offer åt den regim, som genom kungakuppen på våren 1914 tagit landets styrelse i sina händer mot en avgjord folkmajoritets uppfattning. Han skrev genast vid krigsutbrottet, att om regeringen hävdade en klar och oskrymtad neutralitet, så skulle Sverige i det stycket stå som en man kring den samma. Han befrämjade också i detta läge en försvarsuppgörelse mellan de borgerliga partierna i närmaste närhet till regeringens förslag som ett provisorium intill krigets slut. Socialdemokraterna röstade dock själva emot den sålunda genomförda kompromissen.

Höstvalet till andra kammaren medförde ytterligare nederlag för liberalerna, vilkas representation sjönk från 71 till 57 ledamöter. Dessa mandat erövrades av socialdemokratin, som ökade från 73 till 87, medan högern stannade vid sina 86.

Valutgången bekräftade och förstärkte socialdemokratins ledande ställning på vänstersidan. Den blev ännu mer markant, sedan den svenska liberalismens ledare Karl Staaff den 4 oktober 1915 avlidit. Till hans eftermäle må sägas, att han försonade mycket av sina politiska fel genom sin fasta hållning mot kungamaktens antiparlamentariska kupper 1906 och 1914. Det sista året av sitt liv ägnade han åt en energisk kamp mot krigshetsarna och bidrog därigenom

till fredsviljans bevarande och stärkande inom vårt folk.

Faktiskt fanns det i landet inflytelserika borgerliga kretsar, bakom vilka man kunde skönja tyska och finska intressen, som verkade för en s. k. ”aktiv utrikespolitik” (varav namnet ”aktivismen”). Dessa kretsar hävdade, att vårt öde sammanhänge med Tysklands och att vi måste vara på den sida, som stod emot Ryssland, vår ”arvfiende”; även möjligheten att befria Finland ansåg man tala för denna ståndpunkt. En rad högertidningar med Nya Dagligt Allehanda (högerns då mest inflytelserika tidning) i spetsen ägnade sig rätt öppet åt en dylik propaganda, som innebar en stor fara för vår neutralitets bevarande. Branting tog skarpt itu med denna aktivistiska rörelse såväl i som utanför riksdagen.

Särskilt uppseende väckte en aktivistisk bok kallad Sveriges utrikespolitik i världskrigets belysning, i vilken tvenne socialdemokrater — aktuarien Otto Järte och dr Yngve Larsson — medarbetat. Det antogs, att även professor Gustaf Steffen, som var socialdemokratisk ledamot av första kammaren, medverkat, vilket icke var fallet, men han vägrade att dementera uppgiften, och han publicerade aktivistiska artiklar i tyska tidningar. Socialdemokratiska ungdomsförbundets tidning Stormklockan slog först alarm i denna sak och krävde de nämnda socialdemokraternas uteslutning ur partiet. Stockholms arbetarekommun biträdde detta förslag, och partistyrelsen beslöt utesluta de tre ur partiet. Det länder Branting till berömmelse, att han icke tvekade att slå till utan hänsyn till personliga vänskapsförbindelser. Och tvivelsutan var det av stor betydelse för den mot land och folk brottsliga propagandans oskadliggörande, att räfstn skedde så snabbt och med sådant allvar som fallet blev.

Detta var år 1915. Den aktivistiska propagandan sköt emellertid ny fart i början av 1916. Starka och hänsynslösa krafter ställde sig bakom densamma, och regeringen tycktes ej vilja beakta denna fara. Kungamaktens ställning ingav av skilda anledningar misstro. Branting manade i allt skarpare ordalag till vaksamhet. Stormklockan och ungdomsförbundet krävde organisatoriska försvarsåtgärder från hela arbetarörelsens sida för att möta eventuella krigsplaner. Erik Heden skrev i Stormklockan en uppmärksammat artikel: ”Klart till storstreck! Nu måste vi handla eller gå i krig.” Ungdomsförbundet utlyste en fredskongress, som fick stor anslutning. Den utgav en fredsparoll och uttalade sig för, att förberedelser skulle vidtagas ”för organiserandet av en utomparlamentarisk massaktion till mötande av alla krigsplaner.” Härpå följde åtal mot Höglund, Heden och en av kongressens gäster, ungsocialisten redaktör Ivan Oljelund, för ”landsförräderi”. Efter en i många hänseenden skandalös process frikändes Erik Heden i högsta domstolen, medan Höglund och Oljelund ådömdes fängelsestraff, dock ej för ”landsförräderi” utan enligt Staafflagarna. De anklagade hade utmärkta juridiska försvarare i advokaten Wilhelm Hellberg och professor Vilhelm Lundstedt. Branting, som visserligen motsatt sig kongressens avhållande, kritiserade med skärpa domarna i alla instanser. Processen bidrog i hög grad att nedsätta domstolarnas anseende och skärpte inom vårt folks breda lager förbittringen över den aktivistiska agitationen.

De inre händelserna i Sverige gävo blott en svag avspeglning av det för varje dag förvärrade läget ute i världen. Den socialistiska Internationalens spådom, att ur världskriget skulle växa världsrevolutionen, började besanna sig. Försök att återupprätta det brustna samarbetet mellan arbetarna i skilda länder gjordes av en del socialistiska partier i Haag 1916, där Branting var närvarande. Denna konferens gav ännu föga resultat. De vänstra partierna och grupperna inom Internationalen hade samlats redan på hösten 1915 i Zimmerwald i Schweiz och därifrån skickat ut ett upprop för klasskampens återupptagande på internationell grund. Ur denna rörelse uppstod några år senare Tredje (kommunistiska) Internationalen. Branting ogillade konferensen närmast ur organisatorisk synpunkt såsom ett försök att bilda ”ett nytt centrum” för Internationalen och den fara för splittring, som låg däri.

Ett stort resultat medförde emellertid Zimmerwald, som Branting gillade: den tyska socialdemokratiska minoriteten förmåddes att bryta den tyska borgfreden och röstade emot

den nya krigskrediten. Karl Liebknecht, som tidigare stått tämligen ensam i det tyska partiet på denna oppositionslinje och vars hållning Branting prisat trots att den bröt partidisciplinen, fick nu efterföljare i en vänsterfraktion inom riksdagsgruppen med Hugo Haase, förutvarande gruppordföranden i spetsen. Det var den första allvarliga stöten inifrån mot den tyska militarismen och kejsardömet.

En annan händelse i samma riktning, dock närmast av symbolisk betydelse, var mordet på den österrikiske statsministern Stürgkh, förövat av den framstående socialdemokraten Friedrich Adler — efter kriget generalsekreterare i den socialistiska Internationalen. Stürgkh hade — sade Adler till sitt försvar — avskaffat parlamentet, folkets åklagarmakt, och därmed satt sig själv på våldets mark. Branting visade en anmärkningsvärd förståelse för det skedda liksom en påtaglig och berättigad personlig sympati för Friedrich Adler en son till det österrikiska partiets gamle berömde ledare Victor Adler — trots sin principiellt avvisande hållning till terroristiska metoder i klasskampen: ”Det var den atmosfär av fullständig politisk rättslöshet med författning och lag sedan två år satta ur funktion, som urladdat sig i katastrofen i Wien.”

Tsardömet faller, Hammarskjöld faller.

Världshistorien är världsdomen, på världskriget följer världsrevolutionen — hade den socialistiska Internationalen sagt 1912. Det ordet började besannas, när tsardömet störtades till jorden 1917.

Sedan länge en koloss på lerfötter föll det nu med dunder och brak samman. Rysslands fruktansvärda nederlag i kriget, den ryska frontens upprivande redan 1915 till följd huvudsakligen av den genomslä, ansvarlösa, korrumperade och förrådiska ledningen för armén, skapade en allt värre inre upplösning. Å ena sidan en svältande arbetareklass, en utplundrad och totalt rättslös bondeklass, en nästan obebäpnad barfotaarmé, prisgiven åt fienden, och å andra sidan en överklass, levande i sus och dus som om var dag vore den sista under en despoti, som ytterst styrdes av en lättfärdig och okunnig munk, Rasputin, kejsarens och än mer kejsarinnsans gunstling. Att ett sådant kaos icke, trots det strängaste polisreglemente, kunde hålla befolkningen kvar i tyst lidande ligger i sakens natur. Gång på gång under hela kriget hade stora strejkrörelser vittnat om arbetarnas förtvivlan och protester mot det rådande tillståndet.

Arbetare, soldater och poliser i Petrograd gjorde i mars 1917 revolt. Den 12 mars utsågs genom duman (riksdagen) en ny provisorisk regering, vars ledande män under en kortare tid voro Miljukov och Kerenski, borgerliga vänstermän. Den 22 mars arresterades tsarfamiljen. Revolutionen genomfördes i hela landet utan större blodsutgjutelse, som först skulle bli en tragisk verklighet vid en senare tidpunkt, då kontrarevolutionärerna sökte återställa det gamla systemet.

Att Branting skulle hälsa den ryska revolutionens utbrott med jubel är självklart, han som alltsedan sin tidiga ungdom varit en av den ryska frihetsrörelsens hängivnaste vänner och bundsförvanter i Västeuropa och vid många tillfällen gjort den viktiga tjänster.

Han karakteriserade den som ett världshistoriskt genombrott av samma art som den franska revolutionen på sin tid och som ett tecken på demokratins segertåg genom världen. Den nya regeringens program: amnesti, allmän rösträtt, konstituerande nationalförsamling, religionsfrihet, yttrandefrihet och församlingsrätt, strejkrätt — det innebar, skrev Branting, ”en seger och triumfens dag för den politiska friheten och demokratin, sådan icke vår generation någonsin sett eller får se dess like”. Intet vore dock vissare, än att revolutionen icke komme att stanna vid politisk demokrati.

”Det blir i sinom tid social fortsättning, så sant som de klasser, vilka i folkdjupet bära

revolutionen fram, ha sociala krav, som måste ses till godo. Då blir det slut på endräkten, då komma arbetarna att stå mot bourgeoisins män och bönderna mot godsägarna. Och det blir fortfarande som i franska revolutionen: lager efter lager i samhället avlöser de föregående vid makten, tills den välvning i äganderättsförhållandena, som tidsutvecklingen medger, är fullbordad och en tids relativt yttre lugn följer efter stormarna.”

Det var ett märkvärdigt klarblickande omdöme i fråga om den ryska revolutionens vidare utveckling.



Branting talar på Gärdet 1 maj 1917

Branting företog i början av april en resa till Petrograd, där han träffade många gamla vänner och kom i kontakt med de ledande kretsarna. Han mottogs med största hjärtlighet i arbetare- och soldatrådets förtroenderåd. Branting betecknade tsarismens störtande som oåterkalleligt. Sammanfattande sina intryck från resan yttrade han: ”Man är glad över att ha fått leva och uppleva denna stora tid. Måtte vi även i vårt land få känna en kraftig återverkan av att det ljusnat i öster.”

Kungaregeringen Hammarskjöld föll verkligen vid denna tidpunkt. Den hade uppkallat mot sig ett allt starkare missnöje inom folk och riksdag, framför allt genom sin ineffektiva livsmedelspolitik i den rådande dyrtiden, varigenom svårigheterna växte fruktansvärt för menige man att kunna nödortfött existera, och genom regeringens handelspolitik, som ytterligare skärpte nödläget i landet. Regeringen fick ett misstroendevotum vid en omröstning i andra kammaren om anslag till neutralitetsvakten och senare vid en gemensam votering i ärendet den 3 mars 1917. En långvarig regeringskris blev följd. Ryska revolutionens utbrott korsade uppenbarligen högers planer på att låta Hammarskjöld kvarstanna, och den 29 mars avgick regeringen definitivt.

”Mot Sveriges riksdag regerar, trots borggård och allt, ingen strafflöst i detta land”, var Brantings kommentar. Visserligen gjorde de reaktionära ett försök att hålla sin ställning genom blott ett personskifte med Carl Swartz och Arvid Lindman på de ledande ministerposterna. Men denna nya regering var från början dödsmärkt och kunde endast bilda en övergång till systemets undergång. Den levde över sommaren under ett stigande och hotfullt missnöje inom arbetareklassen med väldiga demonstrationer över allt i landet och skarpa

sammandrabbningar i riksdagen.

Medan denna kamp pågick samlades i Stockholm en internationell konferens av de socialistiska partier, både majoriteter och minoriteter, som voro anslutna till andra Internationalen. Det gällde att söka utröna och precisera de olika partiernas ställning till världskrisen och till konkreta lösningsförslag, vidare att om möjligt formulera ett gemensamt program, präglad av socialistisk grundsyn, samt slutligen att undersöka möjligheterna för Internationalens återupprättande. Skarpa sammandrabbningar ägde här rum mellan de tyska majoritetssocialisterna och deras kritiker, bl. a. Branting. Ett svårt och betydelsefullt förarbete gjordes på denna konferens under Brantings ledning för den internationella socialistiska samling, som ett och ett halvt år senare skulle äga rum i Bern.

Andrakammarvalet i september blev en slutuppgörelse med borggårdssystemet. Aftonbladet hade lancerat som paroll för högern: för eller mot hr Branting, men det var det galnaste den tidningen kunde göra ur sin egen synpunkt. Högers valrörelse gav en bild av tröstlös förvirring och upplösning, utan program och utan ledning, fylld av nederlagsstämning. Valmännens dom blev också kännbar. Högers representation sjönk från 86 till 58, liberalerna ökade från 57 till 62, socialdemokraterna från 87 till 98, därav 11 vänster. Regeringen Swartz-Lindman fick gå. En liberal-socialdemokratisk regering Edén-Branting kom i stället. Nils Edén blev statsminister, Branting finansminister. Att göra Branting till finansminister var nu ett felgrepp — det passade föga hans läggning, och han avgick inom kort, efterträdd av F. V. Thorsson.

Partiet splittras. Vänsterpartiet bildas.

Under det stormiga året 1917 kom det också till en avgörande inre brytning mellan det socialdemokratiska partiets majoritetsriktning, ledd av Branting, Per Albin Hansson och Möller, samt oppositionen i minoritet, bland vars främsta män räknades Höglund, Fredrik Ström, Ivar Vennerström, Carl Lindhagen, Fabian Månsson och Ture Nerman. Sitt största inflytande hade minoriteten i det livskraftiga ungdomsförbundet samt i partiorganisationen i Stockholm och i övre Norrland.

Oppositionen hade hävdat, att den socialdemokratiska riksdagsgruppen i väsentlig mån frångått partiets program; denna kritik gällde i första hand försvarsfrågan, men även republiken (ställningen till Lindhagens motion) och andra spörsmål. Den krävde vidare en bestämdare hållning gentemot liberalerna och motsatte sig samregering med detta parti. Sedan Höglund valts in i andra kammaren fr. o. m. 1915 års riksdag hade han vid några tillfällen framställt säryrkanden (avslag å första och fjärde huvudtitlarna, gällande anslag till kungen och till försvaret), och dessa demonstrationer i strid med gruppledningens linje föranledde ett stadgebeslut i riksdagsgruppen, den s. k. munkorgsstadgan, enligt vilken gruppen skulle kunna förbjuda en medlem att uppträda i kammaren i en viss fråga. Striden i partiet kring ungdomsförbundets fredskongress skärpte konflikten och ledde till, att man från oppositionens sida 1916 startade en tidning i Stockholm (Politiken, sedan kallad Folkets Dagblad. Ture Nerman var dess förste redaktör, sedermera efterträdd av Fredrik Ström och Zeth Höglund.) Slutligen tillkom motsättningen rörande Internationalen, där Branting trots sin kritik mot de tyska majoritets-socialisterna icke ville företaga något, som kunde riskera en söndring medan oppositionen genom sin anslutning till Zimmerwald hävdade nödvändigheten av klasskampens omedelbara återupptagande och förkastade som förräderi mot arbetareklassen en sådan hållning som den officiella tyska socialdemokratins.

På partikongressen 1917 framförde Branting sådana disciplinära krav på ungdomsförbundet, att detta skulle återtaga den förda kritiken och avge en förbindelse att för framtiden följa av partiet och dess underavdelningar fattade beslut vid hot, att eljes förbundets ledande män

skulle uteslutas ur partiet.

När kongressen hölls hade ungdomsförbundet redan genom allmän omröstning förkastat detta på förhand ställda ultimatum. Kongressen biföll emellertid med 136 röster mot 42 det av Branting och partistyrelsen förordade uttalandet. Därmed hade avgörandet fallit. Oppositionen ansåg sig nödgad lämna partiet. 15 man utträdde ur den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Ett nytt parti, kallat Socialdemokratiska vänsterpartiet, bildades i maj månad. I stort sett gav det sig samma program som det gamla partiets med starkt framhävande av de krav, som detta ej velat omedelbart aktualisera. Internationellt anslöt sig partiet till Zimmerwald-kommissionen. Partiet skulle uppbyggas på individuellt medlemskap; kollektiv-facklig anslutning fick sålunda icke ifrågakomma.

I det nya partiets ledande instanser valdes Fredrik Ström och Höglund, C. N. Carleson, Carl Winberg, Axel R. Svensson, Ture Nerman, Carl Lindhagen, Ivar Vennerström, Fabian Månsson, Ernst Hage, Kata Dalström och Karl Kilbom. Dessa personer voro ense i sin kritik av det äldre partiet. Men i övrigt hade de i mycket skiftande åskådningar. Det skulle snart visa sig, att för att rymma inom samma ram Lindhagens humanism,

Månssons gammaldemokratism, Vennerströms pacifistiska vänstersocialism och den mera renodlade revolutionära ideologin hos Zimmerwalds anhängare behövdes det mycken andlig frihet.

Omstörtningar i Europa. Demokratisk seger i Sverige.

Detta var idylliska fejder i vårt land i jämförelse med de omvälvningar, som samtidigt skedde eller förestodo den närmaste tiden ute i världen. Den 7 november 1917 genomförde bolsjevikerna i spetsen för trupperna i Petrograd den nya ryska revolutionen, förjagade Kerenskis regering — i vilken några socialdemokrater inträtt men vars majoritet var borgerlig — och bildade en regering av bolsjeviker och socialrevolutionärernas vänster; från sommaren 1918 uteslutande bolsjeviker. Regeringen stödde sig på arbetare-, bonde- och soldatråden ("sovjeterna", varav namnet sovjetregeringen och Sovjetunionen uppkom.) Den tidigare valda riksdagen, "konstituanten", upplöstes. Bolsjevikregeringen ingick nödtvunget en för Ryssland ytterst oförmånlig fred med Tyskland. Häftiga kontrarevolutionära försök slogos tillbaka under ett förödande inbördeskrig. Ryssland förklarades för en socialistisk republik: det gamla godsägarväldet och den privata industrimakten krossades. De ledande nya männen under de första åren voro Lenin och Trotski. I den första bolsjevikregeringen märktes en kvinnlig ledamot Alexandra Kollontay, som senare blev rysk minister i Stockholm.

Branting stod främmande och fiendlig inför den bolsjevikiska omstörtningen. Dess våldsmetoder, den hänsynslösa terrorn ej blott mot reaktionen utan också mot oliktankande riktningar inom socialismen själv, dess splittringsmani och moraliska skrupelfrihet — allt detta stod i oförsonlig motsättning till Brantings socialistiska syn och den vidhjärtade humanitet, som var det djupaste draget i hans väsen. Det var ej en sådan social fortsättning på den första revolutionen han tänkt sig.

Dock erkände han vid Lenins död 1924, att denne nog sett klarare på verkligheten än många av hans kritiker. Det visade sig — skrev han att Lenin kände sitt folk bättre än de flesta, som bedömde förhållandena med starkare betoning av de västeuropeiska synpunkterna. Branting uttalade även, att Lenin utfört en stor historisk gärning genom sin hänsynslösa kamp för att rensa bort allt det gamla.

Knappt tre månader efter bolsjevikernas revolution begynner det finska inbördeskriget. Det hade en social bakgrund av ett månghundraårigt förtryck, som i Finland varit svårare än mångenstädes. Ett väldigt proletariat, förtrampat, utsuget, rättslöst; och klasshatet nerifrån

fann riklig näring i den finska överklassens brutalitet och övermod. De borgerliga segrade med de inkallade tyska truppernas hjälp efter en ohygglig blodsutgjutelse.

Branting kritiserade ur formellt demokratiska synpunkter, att den finska socialdemokratin satt lantdagen (riksdagen) ur spel, men han ville därmed ingalunda ge de vita rätt, och han avvisade kategoriskt den nya aktivism, som yrkade på direkt svensk intervention eller åtminstone vapenhjälp till de borgerliga. ”Vi äro för många i den svenska riksdagen” — sade han, när denna fråga kom på tal — ”som äro fast beslutna att hindra alla sådana dårskaper”. Och han slöt med att säga, att var och en som förstår, vad ett folk måste känna, när det ser främlingar diktera lagar för sig och taga parti i ett inbördes krig, måste lyckönska Sverige till att icke komma i den ställning, som den tyska invasionen måste medföra.

Gentemot Brantings och den svenska arbetareklassens fasta hållning led sålunda denna nya aktivism samma skeppsbrott som sina föregångare.

På hösten 1918 kommer Tysklands militära och politiska bankrutt. Sedan Förenta staterna kastat sig in i kriget 1917 var spelet förlorat för det tyska kejsardömet. Branting hade hälsat den amerikanska hjälpen åt västmakterna med tillfredsställelse. ”En var bland oss, som har någon känsla för vad folkrätt och mänsklighet betyda för en bättre framtid i världen, måste med djupaste sympati följa det på en gång besinningsfulla och så oryggligt fasta uppträdande, vari president Wilson i humanitetens namn kastar fejdhandsken mot brutalitetens förkunnelse.”

Den 9 november hissade Karl Liebknecht den röda fanan över slottet i Berlin. Kejsaren hade kort förut flytt undan den rasande folkvreden.

Kronorna rullade på gatorna även i delstaterna. I Österrike-Ungern hade en liknande omstörtning skett redan en vecka tidigare.

Den sociala republiken proklamerades nu i Tyskland. Det bildas en revolutionär regering av socialdemokrater och oavhängiga med Ebert och Scheidemann från de förstnämnda och Hugo Haase från de senare som främsta namn. Karl Liebknechts anhängare, den yttersta vänstern, vägrade gå med. De kunde icke samarbeta med den gamla socialdemokratin.

Branting uttalade hoppet, att den tyska republiken skulle genomföras under klart fasthållande vid demokratins fundamentala principer, så att icke som i Ryssland grundades en proletariats diktatur, stödande sig på vapenmakt.

Bitter och törnbeströdd blev emellertid den tyska revolutionens första tid. Konvulsiviska skakningar och tragiska inbördesstrider kännetecknade dess väg. De oavhängiga utträdde snart ur regeringen, som drev åt höger medan Liebknechts grupp sökte driva utvecklingen i rysk stil. Kontrarevolutionära riktningar anlidade individuellt terroristiska metoder. Karl Liebknecht och Rosa Luxemburg, den yppersta kvinnliga representanten för tysk arbetarörelse, mördades i januari 1919; den av Branting högt beundrade Hugo Haase och en annan av de oavhängigas bästa krafter Kurt Eisner blevo även de offer för lönnmördare. Den tyska reaktionen var redan inne på den terrorns väg, som skulle föra Hitler till makten och till — fördärvet.

Det tyska jordskredets skakande kraft sträckte sina verkningar över Sverige som över många andra länder. Häftigt uppflammade kravet på en demokratisering av författningen. Massorna kommo omedelbart i rörelse för denna och andra reformer, av vilka på det socialpolitiska området fordran på åttatimmarsdagens lagliga genomförande stod i förgrunden. Det socialdemokratiska vänsterpartiet krävde bildandet av en socialistisk regering för genomförandet av republik, första kammarens avskaffande, åttatimmarslag m. m. och uppmanade till bildandet av arbetar-, soldat- och bonderåd över hela landet. Branting företrädde en moderat linje. ”Vi vilja grundlägga” — sade han — ”en demokratisk samhällsordning med plats för en socialistisk utveckling men icke ett krig mellan samhällsklasser.” Man måste veta, att man

hade majoriteten av folket med sig. Partistyrelsen antog ett minimiprogram, vars viktigaste krav var lika kommunal rösträtt, slopande av strecken för politisk rösträtt och införande av kvinnorösträtt, bindande förklaring av statsmakterna för åttatimmarslag samt inställande tills vidare av alla värnpliktsövningar. Första kammaren, där högern fortfarande hade majoritet, tredskade till en början, men fann sig efter några veckors motstånd nödsakad att bita i det sura äpplet och i huvudsak godtaga nämnda villkor i författningsfrågan. Åttatimmarslagen genomfördes följande år.

Brantings tal vid författningsfrågans behandling i riksdagen den 17 december 1918 utgör ett politiskt och oratoriskt mästerverk, och dess måttfullhet i triumfens ögonblick snarare höjer än minskar det intryck det gör vid läsningen och gjorde i än högre grad vid det tillfälle det hölls. Det betecknar höjdpunkten av Brantings talekonst, det är det högsta uttrycket för hans taktiska och polemiska snille.

Branting riktade sin polemik åt tvenne håll: gentemot Arvid Lindman, som klagat bitterligen över regeringens och liberalernas hållning, och gentemot vänstersocialisten Ivar Vennerström, som fört fram de demokratiska kraven obeskrurna. Grundtanken i Brantings anförande var, att man skulle söka få största möjliga majoritet bakom reformen för att säkerställa den för framtiden. Han underströk samtidigt starkt, att de socialdemokratiska partiet visst icke var nöjt med det uppnådda resultatet:

”Vårt program pekar fram mot den organisation och den ordning av samhällenas författningar, som alldeles uppenbart är en nära framtids, där den demokratiska republiken kommer att bli den allmänna och gängse inom de civiliserade staterna, inom de allra flesta länder både i Europa och andra världsdelar.”

”ögonblickets triumfator är hr Branting”, kunde högerorganet Nya Dagligt Allehanda med bitterhet i tonfallet konstatera dagen efter detta besluts fattande. Men det var mer än ögonblickets triumf. Det var en varaktig seger, som vanns den 17 december 1918, en seger för en tretioårig tapper och uthållig kamp av den svenska arbetareklassen med Branting som ledare för en demokratisk statsordning i vårt land, en seger som samtidigt öppnade de rikaste framtidsutsikter för denna klass i samma mån som den själv förstår och vill utnyttja dessa möjligheter. Ögonblickets triumf var både gårdagens och framtidens triumf.

Samtidigt med att Branting sålunda ägnade all kraft åt den fredliga omvälvningens genomförande i Sverige glömde han ej sin plikt som internationell socialist. På hans initiativ ägde en ny konferens rum i Bern i februari 1919 mellan de socialdemokratiska partierna. Dess viktigaste resultat var måhända, att de tyska majoritetsocialisterna tvingades till vissa medgivanden om Tysklands skuld i kriget och att överfallet på Belgien vore ett folkrättsbrott, som icke kunde rättfärdigas. Branting, som inledde konferensen, förordade, att man skulle tala öppet och klart om dessa ting, och han fällde därvid dessa minnesvärda ord:

”Sanningen har dock en makt som intet annat; den renar, den ensam kan lägga en fast grund. Skulle vi bygga en konstgjord endräkt på förtiganden och överslätningsförsök, vore allt vårt byggande fåfängt. Än gäller för oss liksom för de stora, som gått bort, den första Internationals ord, att vi erkänna sanning, rätt och moral som grundvalen för förhållandet mellan nationerna såväl som mellan enskilda medborgare.”

Bern fyllde en betydande mission på den mödosamma vägen till en återsamling av de splittrade proletära krafterna.

När freden i Versailles efter långvariga förhandlingar äntligen kom till stånd 1919 gav Branting starka uttryck åt arbetareklassens tvivel på dess rättvisa. Visserligen var den varken Bismarcks Frankfurt av 1871 eller Ludendorffs Brest-Litovsk av 1918. Men den var i alla fall en besvikelse för alla dem, som hoppats på att den västerländska demokratin under Wilsons ledning skulle utan vacklan hålla fast vid sitt eget program.

Än skarpare ogillande förhöll sig Branting till ententens antiryska politik. Han utdömde hungerblockaden som en falsk och förvänd väg, som en meningslös grymhet mot oskyldigt lidande.

Däremot var Branting en livlig anhängare av folkförbundet och medverkade kraftigt till Sveriges anslutning, vilken bekämpades både från högerhåll och av vänstersocialisterna. Han tillbakavisade kritikernas pessimism med en erinran om, att det som förer världen framåt är en sund och verklighetsbeaktande optimism.

Branting som statsminister.

Tre gånger stod Branting i spetsen för en socialdemokratisk regering under de sista fem åren av sitt liv.

Första gången skedde det 1920, sedan det visat sig att den liberalsocialistiska regeringen icke längre kunde hålla samman. Delade meningar i kommunalskattefrågan framkallade brytningen. Branting själv hade nog önskat fortsätta samarbetet med liberalerna men yngre krafter fingo majoritet i partiet i motsatt riktning.

Den 10 mars 1920 fick Sverige sin första, av enbart socialdemokrater bestående regering. Den hade följande sammansättning: statsminister Hjalmar Branting, utrikesminister Erik Palmstierna, justitieminister Östen Undén, krigsminister Per Albin Hansson, sjöminister Bernhard Eriksson, civilminister C. E. Svensson, finansminister F. V. Thorsson, eklesiastikminister Olof Olsson, jordbruksminister Olof Nilsson i Tånga, konsultativa statsråd Rickard Sandler och Torsten Nothin. Vissa förändringar häri skedde den 1 juli, då en ny departementsindelning trädde i kraft. Den väsentliga var, att Sandler efterträdde Thorsson som finansminister och den sistnämnde blev handelsminister.

Det var vanskligt att under föreliggande förhållanden bilda en sådan regering. Meningarna voro starkt delade i partiet om dess lämplighet. "Företaget är helt enkelt förtvivlat", skrev Harald Åkerberg, Örebrokurirens framstående redaktör, som visst icke tillhörde någon doktrinär riktning. Han fick rätt, då det visade sig att regeringen icke kunde genomföra sitt eget förslag i kommunalskattefrågan. Partiet led också nederlag vid andrakammarvalet på hösten, förlorade 10 mandat, varefter regeringen avgick.

Av viss betydelse på längre sikt voro de utredningar rörande socialisering och industriell demokrati, som regeringen igångsatte.

Även Ålandsfolkets självständighetskrav sökte han främja, fast utan resultat.

Branting såg huvudvinsten med denna regeringsbildning ligga däri, att de övriga partierna hade måst erkänna det socialdemokratiska partiet såsom ett med dem jämnställt parti.

Kort efter denna episod firade Branting sin 60-årsdag. Han var då i Genève som svensk representant i folkförbundet. Otaliga hälsningar från hemlandet och andra länder nådde honom här. Bland hyllningar må här blott nämnas tvenne, som emellertid säga allt. Camille Huysmans, Internationalens tidigare sekreterare, skrev: "Om litteraturen för oss uppenbarat Strindberg, så har politiken lärt oss känna Branting". Och Internationalens ordförande Vandervelde yttrade: "Internationalen har sett sina äldsta, käraste och ärorikaste kämpar ryckas från oss: Jaurès, Rosa Luxemburg, Liebknecht, Kurt Eisner, och med dem — dödade av sorgen att ha sett katastrofen: Vaillant, Keir Hardie, Victor Adler och många andra. Endast några få enstaka veteraner ha stått bi, och bland dem — kanske den bäste — Hjalmar Branting."

Branting skulle ganska snart återkomma till regeringsmakten. På hösten 1921 skedde åter nyval till båda kamrarna, denna gång enligt de 1918 antagna författningsändringarna.

Andrakammarvalet blev en stor framgång för socialdemokratin: 93 mandat, varjämte vänstersocialisterna erövrade 6 och kommunisterna 7. De övriga partierna fördelade sig så: högern 62, bondeförbundet 21 och liberalerna 41. Branting bildade den 13 oktober sin andra socialdemokratiska regering. Han fick denna gång ta på sig den dubbla bördan av stats- och utrikesministerposterna. Att han skulle bli statsminister var självskrivet med hänsyn till hans dominerande ledarskap i partiet, och hans verksamhet i folkförbundet och hans intresse för dess uppgifter motiverade den andra värdigheten. Thorsson blev finansminister, Herman Lindqvist socialminister, Assar Åkerman justitieminister, Anders Örne kommunikationsminister; i övrigt fick regeringen ungefär samma sammansättning som Brantings första regering.

Denna regerings viktigaste och samtidigt — på grund av de borgerliga partiernas motstånd - svåraste problem var att bemästra den stora arbetslöshet, som härjade landet. Arbetslösheten var 1922 fruktansvärd — den officiella siffran var i januari 160000, den verkliga siffran vida högre. Läget var förtvivlat för många av de arbetslösa, som ej kunde erhålla tillräckligt stöd. Ett jäsande missnöje gav sig till känna i arbetareleden och förvärrades genom att arbetsgivarna vid alla nya avtalsuppgörelser fordrade betydande lönereduktioner. Allra hittrast kände man, att den dåvarande arbetslöshetskommissionen utnyttjade direktiven för understöd för att avstänga från sådant de arbetare, som efter anvisning vägrade att mottaga blockerat arbete.

Den socialdemokratiska regeringen ingrep nu mot arbetslöshetskommissionens politik. Striden skärptes vid 1923 års riksdag, då regeringen framlade en proposition med ändring i direktiven, så att arbetslösa icke skulle kunna tvingas till strejkbryteriarbete. Någon enighet härom var ej möjlig att åstadkomma. Kamrarna stannade i olika beslut: andra kammaren följde den socialdemokratiska linjen, första kammaren en för arbetarna oantaglig borgerlig ståndpunkt.

I första kammaren, där huvudslaget stod, uppträdde både de liberalas ledare Carl Gustaf Ekman och högerledaren Ernst Trygger i fräna ordalag mot regeringen. Branting ställde kabinetsfråga och replikerade Trygger med stor skärpa i sin slutreplik: ”— — — inför den mannen som representant för en princip, rakt motsatt min egen, kan jag icke böja mig; där korsas våra klingor och där blir det strid på liv och död” — ett yttrande, som genom händelsernas utveckling skulle få en långt djupare innebörd än för stunden.

Så hade även den andra socialdemokratiska regeringen visat sig vara ”ett förtvivlat företag” fastän den för visso fyllt en uppgift både genom att pressa upp anslagsbeloppen för åtgärderna mot arbetslösheten och genom sin fasta kamp mot de borgerligas strävan att förvandla arbetslöshetshjälpen till ett vapen mot de fackliga organisationerna. Det borgerliga blocket, vars främsta kännetecken utgjordes av en rent negativ hållning till elementära socialpolitiska krav, var ännu för starkt. Brantings regering måste avgå. Den efterträddes av en högerregering med Ernst Trygger i spetsen, vilken satte ”försvarsfrågans lösning” som sin främsta uppgift.

Trygger sprack emellertid på den uppgiften. Branting medverkade i riksdagen att fälla hans försvarsförslag, mot vars kostnader på 138 mill. kr. årligen socialdemokratin ställde ett nedrustningsprogram på 99 mill. Andrakammarvalet 1924 gick i nedrustningens tecken och socialdemokratin erövrade nu inalles 104 mandat. Kommunisterna, förutvarande vänstersocialisterna, som två gånger splittrats — 1921, då Ivar Vennerströms och Elof Lindbergs riktning separerat och 1923 återvänt till det gamla partiet, och 1924, då Höglund-Fredrik Ströms grupp brutit med kommunistiska Internationalen — fick blott sammanlagt 5 mandat. Högern gick fram något men dess försvarsprogram var dock underkänt av väljarkåren. Trygger måste avgå, och Branting bildade sin tredje regering, i vilken utom tidigare socialdemokratiska statsråd ingingo östen Undén som utrikesminister, Gustav Möller som socialminister, och Ernst Wigforss som konsult. Per Albin Hansson blev åter försvarsminister,

och då han nu avgick som chefredaktör för Social-Demokraten valdes till denna post Arthur Engberg, vilken som journalist, talare och politiker ådagalagt en lysande begåvning.

Brantings regeringsförklaring upptog som främsta uppgift att i enlighet med den i valet uttryckta folkmeningen genomföra en väsentlig minskning av våra militära rustningar. Regeringsprogrammet mottogs mycket reserverat i den borgerliga pressen. Svenska Dagbladet såg redan vårt land på "ett sluttande plan". Men Branting var djupt övertygad om riktigheten i sin fredsoptimistiska linje, vars genomförbarhet han stödde på förhoppningarna om folkförbundet som en verksam fredsfaktor.

Den store europén.

Hela Brantings verksamhet koncentrerar sig under hans senare år på ett enda stort mål: fred, folkförsoning, avrustning! I hans artiklar, intervjuer, föredrag, riksdagsanföranden, folkförbundstal, regeringsinitiativ — överallt är den röda tråden: fred, folkförsoning, avrustning. Det var som om han samlat hela sitt livs energi i ett enda sista väldigt anlopp för att medverka till realiserandet av dessa stora ideal.

Det är därvid anmärkningsvärt, att han starkare än förr underströk betydelsen av de personliga och moraliska krafterna i samhällsutvecklingens process: måhända hade socialdemokratin alltför mycket betonat de ekonomiska förhållandenas tryck och underskattat vikten av den goda viljans politik.

Branting erhöll i december 1921 nobelska fredspriset, delat med norrmannen, sekreteraren i interparlamentariska unionen Christian L. Lange.

I det hyllningstal, som professor Halvdan Koht höll för honom vid prisutdelningen i Oslo sade denne bl. a.: "Ännu har han icke fullbordat sitt livsverk. Ännu kalla nya dåd på honom. Ett stort ansvar vilar på honom, just emedan han är mer än svensk, han är europeisk statsman. Vi vänta och önska, att han ännu skall taga månget manligt tag för världens fred och framtid."

Denna väntan och denna önskan skulle gå i uppfyllelse. Som svensk representant i folkförbundet kastar han sig med passionerat allvar in i dess arbete. Det är nu han får tillnamnet "den store europén", som karakteristiken löd i en betydande fransk tidskrift, där hans personlighet och livsgärning skildrades i beundrande ordalag.

Branting uppträdde som folkförbundspolitiker fullt självständigt åt alla håll. Återuppbyggnaden av Europa efter kriget erbjöd liksom nu de största svårigheter, inte minst när det gällde förhållandet mellan Frankrike och det besegrade Tyskland. Om Branting under kriget med rätta angripit den tyska militarismen och kejsardömet som främst ansvariga, så hävdade han dock nu, att vid fastställandet av Tysklands skadeståndsskyldighet finge man ta hänsyn till ej blott vad det borde utan även vad det kunde betala. Det var en objektiv och försonlig ståndpunkt, som ej uteslöt att han förstod den franska oron för Tyskland och gav uttryck däråt. Då utmålades han av svenska högertidningar som ett osjälvständigt redskap åt Frankrike: "Branting sitter som valpen för sockerbiten, så snart den förfarna franska diplomatin ber om lyster", skrev Morgonposten i Göteborg. Och dylikt sades om en man, vilken i Genève ledde oppositionen mot det förslag, garantipakten, som fransmännen lade den största vikten vid!

Folkförbundet sattes på ett hårt prov under den grekisk-italienska konflikten 1923. Mussolini hade låtit besätta den grekiska ön Korfu, förebärande att greker förövat mord på fem italienare, som tillhörde en kommission för den albanska gränsens fastställande. Branting hävdade med stor energi folkförbundets ovillkorliga plikt enligt sina statuter att intervensera och att underkasta frågan om ockupationen behandling i rådet. Branting var till att börja med den ende i rådet, som framställde kravet, att italienarna omedelbart skulle utrymma Korfu. Först senare, efter ärendets hänskjutande till den s. k. ambassadörskonferensen, tvangs Italien

till en reträtt från Korfu, men å andra sidan ålades Grekland ett drygt skadestånd till Italien utan att man först avvaktade slutlig rapport från den tillsatta undersökningskommissionen, något som föranledde en skarp kritik från Brantings och den norske representanten Fritiof Nansens sida.

Vilken bemärkt och aktad ställning Branting nu hade förvärvat i den europeiska opinionen framgår av ett uttalande från denna tid av den ansedda engelska tidskriften *The new statesman*, som skrev:

”Nationernas förbund måste, innan det kan förverkliga demokratins hopp, förstoras och rådet måste stärkas. Hr Branting, den orubblige demokraten från Sverige, är den ende medlemmen av rådet, som ständigt upprätthållit förbundets höga ideal. Vi behöva en andra Branting. Om det funnes två så kraftfulla män, som icke hade annat syfte än att arbeta i överensstämmelse med de verkligheter och ideal, för vilka förbundet existerar, och den ene av dem hade bakom sig Storbritanniens prestige och makt, skulle de bli i stånd att bryta igenom de hemliga intrigernas nätverk och oundvikligen erhålla ett dominerande inflytande på rådets avgöranden.”

Branting framställdes alltså som mönstret för en engelsk statsman — onekligen ett smickrande omdöme.

Vid folkförbundets avrustningskommissions sammanträde i september 1924 framlade Branting ännu en gång med allt eftertryck sin uppfattning om nedrustningen. Han sade, att ehuru enskilda nationer kunde minska sina rustningar i avsevärd utsträckning allt efter sitt läge, så vore problemet för de flesta staters del av internationell karaktär. Man kunde t. o. m. tänka sig fall, då isolerad avrustning ökade faran för världsfreden i stället för att minska den. Men han påpekade samtidigt, att det svenska folket knappast vore villigt att biträda ett avtal av innebörd att pålägga det förpliktelser till militär hjälp åt andra folk. Ett sådant fördrag skulle skapa en känsla av otrygghet och fruktan att dragas in i krig mot sin vilja och på grund av andra staters politik, som vi icke kunde kontrollera. Men Branting anslöt sig uttryckligen till uppfattningen, att skiljedomsutslag skulle hävdas genom sanktioner.

Branting var en livlig anhängare av det av folkförbundet 1924 antagna s. k. skiljedoms- och sanktionsprotokollet, som avsåg att bilda grundvalen för en ny mellanfolklig ordning, inneslutande krigens avskaffande och upprättandet av en internationell ordningsmakt som garanti för freden. Dess främsta princip var den obligatoriska skiljedomen, vars tillämpning skulle genomföras så i detalj, att det ej längre förefanns någon möjlighet att undkomma den, och därmed hade man också kunnat förtydliga och precisera de fall, i vilka staterna skulle lämna varandra bistånd genom ekonomiska eller militära sanktioner.

Han ansåg detta protokoll för det mest gigantiska försök, som någonsin gjorts för att organisera fredsviljan, och han uttalade hoppet, att arbetarepartierna överallt skulle stödja den nya planen och att mer än förut ett samarbete mellan den socialistiska Internationalen och folkförbundet skulle komma att äga rum.

Tyvärr fick denna plan aldrig sådan anslutning från de enskilda staternas sida, att den kunde bli en internationell lag. Brantings arbete för densammans erkännande var dock en minnesvärd insats för världsfreden, och den stora tanke, som denna plan innehöll, blev hans politiska testamente till eftervärlden.

”Vår hövding, vår vän, vår far är icke mer.”

Branting insjuknade i slutet av november 1924 i influensa. Sedermera tillstötte gallsten. Det blev nödvändigt att rekonstruera regeringen. Rickard Sandler blev statsminister. Branting kvarstod dock som statsråd. Thorsson hade varit självskriven att närmast ifrågakomma som

Brantings efterträdare, men han var själv dödsmärkt och skulle endast några månader överleva honom.

Sjukdomen tog en allvarlig vändning och Branting avled den 24 februari 1925.

Aldrig torde en svensk mans bortgång vållat en djupare och allmännare sorg. Att den kändes smärtsammast inom arbetareklassen, är naturligt. När dödsbudet kom grep det alla arbetare in i hjärteroten; det var som om livet blivit fattigare och kampen mist sin glädje. I pressen, i riksdagen, i publicistklubben, i arbetareorganisationer av skilda slag, från otaliga enskilda och föreningar kommo hyllningar åt hans person och hans verk. I Norge och Danmark, i England och Frankrike, i Tyskland och Österrike, i folkförbundet, över hela världen beklagade man hans bortgång. I Social-Demokraten skildrade Arthur Engberg i värtaliga ordalag hövdingens betydelse som arbetareledare, som svensk statsman och som världsmedborgare. Många av Brantings närmaste politiska vänner och medarbetare i in- och utland lämnade intressanta uttalanden från sitt samarbete med honom.

Aldrig har en svensk storman förts till den tysta staden under väldigare anslutning från befolkningens sida och under högtidligare former. Från hela landet kommo representanter i hundratal för arbetareorganisationerna. Från hela världen kommo socialdemokratiska ledare för att vittna om Internationalens sorg. Arbetaremassorna i Stockholm med omnejd slöto upp i tiotusental i sorgetåget. Otaliga medborgare av andra kategorier deltog i processionen. Landets regering gick i spetsen för densamma. 250 röda florbhängda fanor följde tåget. En hundratusenhövdad massa kantade under andaktsfull tystnad vägen, där sorgetåget skred fram. Det var ett överväldigande skådespel att inne i den ärevördiga Storkyrkan se konungen, kronprinsen och prinsarna Carl och Wilhelm inringade i den starka röda fanborg, som slöt sig omkring dem sedan processionen anlät till kyrkan och deltagarna tagit plats.

I enkla men gripande ord tolkade kyrkoherde Ernst Klefbeck, som förrättade jordfästningen, saknaden efter den bortgångne: ”Vår hövding, vår vän, vår far är icke mer. Nu förstå vi mer än någonsin vad han betytt för oss. Nu tänka vi på, huru han arbetade för oss, hur slösande han gav av sina krafter. Nu står hans person för oss nästan förklarad. Nu minns vi, hur han grep oss med sin personlighets makt. hur godheten lyste i hans ögon, så att de riktigt fylldes av värme.”

Vid graven på Adolf Fredriks kyrkogård, där flammande facklor belyste den plats, som mottog det dödliga av Hjalmar Branting, höljt i ett berg av blommor, talade främst Georg Branting. Han frambar familjens hälsning i ett tal, vars djupt kända och fina karaktäristik av fadern gjorde ett mäktigt intryck på åhörarna: ”Vi kommo dig nära och lärde känna din underbara, milda själ, dess barnslighet och vishet. Du var fullt ut människa. Du älskade det rika i livet, och ändå tänkte du alltid främst på andras lycka, andras glädje. Blott en sak tycktes dig i grunden främmande: den kalla skepticismen. Din stora kännedom om människor och ting rubbade aldrig din liksom självfallna idealitet och godhet.”

Där talade vidare Herman Lindqvist å den svenska riksdagens vägnar, Rickard Sandler för regeringen, Gustav Möller för det socialdemokratiska partiet, Arvid Thorberg för landsorganisationen, Per Albin Hansson för Stockholms arbetarekommun, Arthur Engberg för Social-Demokraten m. fl., varjämte utländska broderpartier och nationernas förbund hade sina representanter. Det var en högtidlighet utan motstycke.

För svensk socialdemokrati och svensk arbetareklass har Branting varit ej blott dess ojämförligt främste politiske ledare i kampen utåt utan också en enastående lärare och uppfostrare inåt. Det drag av humanitet och kultur, som i stort sett utmärker den svenska arbetarörelsen kanske mer än motsvarande rörelser i andra länder, bär hans andes prägel. Han var en krigare och han kunde för visso slå hårt i krigarens lovliga avsikt att såra och döda, men så långt det var möjligt i klassernas samhälle strävade han bort från barbariska kampmetoder, och hans strid gällde systemet, ej människorna. Den jämvikt och den sinnets harmoni, som en givmild

natur förlänat honom, befästes ytterligare i ett lyckligt familjeliv, där han hade en vilopunkt och en välgörande avspänning från dagens strider och jäkt.

Brantings storhet ligger i hans mod, hans osjälviskhet, hans klarhet, hans målmedvetna vilja, som — allt förenat hos samma person — ger den fulländade ledarens typ. Hans livsverk är en idékamp, en seg, ihärdig, in i det sista fullföljd idé-kamp för förverkligandet av de lösenord, om vilka han själv en gång skrev, att de alltid komma de bästa strängarna hos oss att vibrera: för rättvisa, för frihet, för jämlikhet.

I en tid som nu, då ett andra världskrig förhärjat världen och skenbart sönderslagit alla tidigare förhoppningar om fred och samarbete mellan folken, om arbetareklassens enhetlighet och internationella makt, är det en tröst och en styrka att erinra sig Hjalmar Brantings historia, speglade arbetarerörelsens historia och, i en begränsad ram, världshistorien under hans tid. Hans personlighet står mot händelsernas gång som ett oböjligt Trots allt!, som en osläcklig flammande låga av sanningens eld. Det är gott att erinra sig den orubbliga utvecklingstro, som han bekände i sina sista ord till partikongressen 1924:

”Vi tro, att världen dock går framåt. Om man blott tar fasta på de mörka sidorna av livet får man ingen hel bild av detsamma. Vi tro på framtiden, på arbetareklassens kommande herravälde, ordet arbetareklass då vidgat till att omfatta alla, som verkligen utföra ett samhällsnyttigt arbete.”

Denna tro behöver arbetareklassen, och den skall finna denna tro i studiet av Hjalmar Brantings livsverk. Och den skall där finna mycket mera av vad den behöver för sin kamp: svärdet, elden, fanan! Som en jublande stridsmarsch skall hans namn tända och elda nya generationer, ett mäktigt eko av den eviga frihetshymnen.